

Inläsningsmaterial

Gröna Vågen 1975

Gröna Vågen-familjen på Jamtli, 1975

Han:

Lars-Erik (Lasse) Persson

25 år = född 1950

Född och uppvuxen i Stora Blåsjön i Jämtland. Arbetarkille som flyttade med sina föräldrar 1960 till Eskilstuna. Fadern fick då arbete inom industrin. (Bolinder Munktel)

Även Lasse fick jobb där efter 9:an. Efter "vidgade vyer" då han liftade i Europa valde han att läsa in gy-kompetens på Gripsholms folkhögskola. Knöt nya kontakter där som ledde vidare till att han flyttade in i kollektiv i Hälsingland för 3 år sedan. Han träffade sin Lena där.

Han har mor/farföräldrarna kvar i Jämtland där de är jordbrukare.

Hon:

Lena Tegnér

23 år = född 1952

Född och uppvuxen i Stockholms innerstad. Föräldrarna akademiker, borgerlig uppväxt.

Gick Kungsholmens gymnasium och påbörjade studier därefter, men hoppade av för att åka till Israel på Kibbutz. Där väcktes hennes intresse för alternativa livsformer, vilket ledde till att hon efter hemkomsten flyttade in på samma kollektiv som Lasse.

Barn:

Lena och Lasse väntar barn. Gravid sedan 5-6 månader. Lösmage...

Lasse har ett barn på 7-8 år sedan ett tidigare förhållande. Barnet bor hos mamman i Eskilstuna, men bor längre perioder hos Lasse och Lena på sommaren. (*Barn för en dag*)

Lenas yngre bror: (*Kommunungdom*)

Lenas lillebror, Ulf Tegnér 16/17 år, är tillfällig gäst i familjen över sommaren. Kallas för "Uffe". Han är en storstadstonåring som gått ut 9:an med usla betyg och behöver komma ifrån sina kompisar (lite dåligt inflytande). Han behöver, enligt Lenas föräldrar, komma bort från stan, ut på landet. Hos Lena ska han plugga ikapp det han missat och hjälpa till på torpet.

Uffe är inte road av detta! Han saknar stan och kompisarna, tycker att Lena och Lasse är ganska mossiga. Han avskyr vegetarisk mat, liksom familjens inriktning mot progg och folkmusik. Själv gillar han David Bowie och "glamrock". Hans kläder signalerar storstad och hans attityd är "trött". Hans tillhörigheter ligger i en stor väska som står öppen på golvet inne i kammaren där han sover. (Lite extra kläder, några skivor, böcker).

Om kommunungdomen är en tjej blir hon istället Monika Tegnér, med samma bakgrund och inriktning som Magnus.

Bakgrund till flytten:

Båda upplevde tiden på kollektivet som lite "flummig". För många olika viljor och inriktningar. Vill satsa fullt ut, bygga upp ngt eget. Ett jordnära liv.

Flyttade in i torpet 1974, dvs för ett år sedan.

Lena hade ärvt pengar efter en släkting, vilket möjliggjorde köpet.

Stugan är en gammal fåbodstuga som den förre ägaren flyttade hit.

Försörjning

Lasse pluggar på Sopsis i Östersund. Studielån. Åker buss in till Östersund eller ibland med en granne som pendlar i sin bil in till stan.. Lasse är ledig sommartid då han tar hand om sitt barn + diverse sysslor vid torpet. Fiske. Även vissa helgarbeten.

Lena tar huvudansvaret hemma, med barn + sysslor. Arbetar extra som hemsamarit helger + på sommaren. Båda rycker in med mjölkning etc på närliggande jordbruk.

Lena är kluven till sin roll. Hon inser att hon riskerar att hamna i en traditionell kvinnoroll. Självförsörjningen är hennes ideal, men hon lockas även av kvinnokamp och frigörelse.... Hon vill ha det kommande barnet på dagis eftersom hon på sikt också vill studera.

Livsstil

Lena och Lasse är intresserade av ett enklare liv än konsumtionssamhället. De är en del av den Gröna Vågen, vill leva ett jordnära liv, med en del egna odlingar. De är både romantiker med en vurm för bondeliv, folkmusik, hantverk och samtidigt politiskt medvetna och engagerade i samhällsfrågor. Men de är inga "flummare" och de håller inte på med droger eller odlar cannabis. De är vegetarianer, odlar potatis, köksväxter och liknande. De har ingen bil.

De har ej jordbruk i "ryggmärgen", måste lära sig efter hand. Nyfikenhet och ideologisk övertygelse kring "det gamla sättet att leva". Läser handböcker. Rådfrågar grannar. Vill vara självförsörjande så långt det är möjligt. Undvika onödig konsumtion! Synen på nymodigheter är lite vacklande. Vill inte använda energikrävande hjälpmedel som tvättmaskin, dammsugare, kylskåp m.m. Hamnar ofta i diskussioner med omgivningen kring "hur långt ska man gå" i sin iver att leva "på rätt sätt".

Ideologiskt är kopplingen till jordbruksnäringen stark, men paret står även för viss vänsterradikal politisk ideologi. Lena röstar vänster, medan Lasse av gammal hävd är Soc.demokrat.

Idealen avspeglar sig i kläder och ägodelar. De lever billigt. Har inget emot ärvda saker eller gamla möbler men kan också köpa nytt om det behövs. Kläder t.ex. är för det mesta nya eller hemgjorda (stickade, sydda) och annonserar en alternativ livsstil (tänk filmen "Tillsammans!") .Oftast av naturmaterial –inte syntet.

Husets inredning, i fråga om gardiner, tapeter, dukar, är tämligen nytt från 1970-tal i den stil som går åt bonderomantikhållet, d.v.s. randigt, rutigt etc. Trasmattor i stället för plastmattor . Även porslin och husgeråd går åt hållet men de har även nya funktionella husgeråd av t.ex. plast. Möbler är både gammalt som de köpt på auktion eller udda begagnade saker som de fyndat på annat sätt, men även sånt de själva nytillverkat av spånplatta (stereobänk, säng) och enstaka köpt från IKEA (lagerbokhylla).

Omgivningen tycker:

- Grannar: hjälpsamma, men lite roade av deras okunnighet....
- Hans föräldrar: upplever flytten som en tillbakagång. "Det kommer aldrig gå!
- Hennes föräldrar: tycker att hon bytt ner sig! Borde ha studerat vidare.
- Hans mor/farföräldrar: ständiga synpunkter på hur saker utförs på gården...
- Kompisar från kollektivet: imponerade av deras beslutsamhet, dock synpunkter på hennes kvinnoroll....m.m. "Vart tog den politiska kampen vägen...."
- Lasse har hög status bland sina studentkompisar på Sopis. Dels för att han har en förankring i arbetarklass, vilket de flesta andra studiekompisar på socionomlinjen saknar, dels för att han har egna idéer som tar sig uttryck i att han bor ute på landet som "gröna vågare".

Gröna Vågen-torpet, människor och livstil

/Ove H 2011-05-26

Det unga paret i huset är dels Lasse Person, 25 år, en arbetarkille från Eskilstuna som efter folkhögskola börjat läsa på socialhögskolan i Östersund. Kvinnan Lena, heter Tegnér, i efternamn och är från borgerlig innerstadfamilj. Efter Kungsholmens gymnasium, lite arbete utomlands, läst på folkhögskola, träffat Lasse och de har flyttat till Jämtland där de köpt denna f.d. fäbodstuga i utkanten av Myrviken.

De är intresserade av ett enklare liv än konsumtionssamhället. De är en del av den Gröna Vågen, vill leva ett jordnära liv, med en del egna odlingar. De är både romantiker med en vurm för bondeliv, folkmusik, hantverk och samtidigt politiskt medvetna och engagerade i samhällsfrågor. Men de är inga ”flummare” och de håller inte på med droger eller odlar cannabis. De är vegetarianer, odlar potatis, köksväxter och liknande. Väntar barn i höst. Har ingen bil.

Idealen avspeglar sig i kläder och ägodelar. De lever billigt. Har inget emot ärvda saker eller gamla möbler men kan också köpa nytt om det behövs. Kläder t.ex. är för det mesta nya eller hemgjorda (stickade, sydda) och annonserar en alternativ livsstil (tänk filmen ”Tillsammans!”). Oftast av naturmaterial –inte syntet.

Husets inredning, i fråga om gardiner, tapeter, dukar, är tämligen nytt från 1970-tal i den stil som går åt bonderomantikhållet, d.v.s. randigt, rutigt etc. Trasmattor i st.f. plastmattor. Även porslin och husgeråd går åt hållet men de har även nya funktionella husgeråd av t.ex. plast. Möbler är både gammalt som de köpt på auktion eller udda begagnade saker som de fyndat på annat sätt, men även sånt de själva nyttillverkat av spånplatta (stereobänk, säng) och enstaka köpt från IKEA (lagerbokhylla).

Tillfällig gäst i familjen är Lenas lillebror ”Uffe” från Stockholm. Han är en storstadstonåring som är uppe hos syrran under sommaren för att komma ifrån sina kompisar (lite dåligt inflytande) och läsa upp några betyg. Han gillar David Bowie och ”glamrock” och tycker både Lena och Lasse är rätt mossiga. Hans kläder ska signalera storstad och hans attityd ska vara trött. Hans tillhörigheter ligger i en stor väska som står öppen på golvet inne i kammaren där han sover. (Lite extrakläder, några skivor, böcker).

Barn för en dag, när det förekommer, är Lasses son eller dotter från ett tidigare förhållande. Hon bor egentligen hos mamman ner i Eskilstuna men är uppe hos pappa några veckor under sommaren.

Köpet 1974

Lasse och Lena köpte stället 1974 av en Herman Lundgren för 23 000:-. De betalade med pengar som Lena hade ärvt. I köpet ingick en avstyckad tomt, men den är inte på mer än ca 700 kvadratmeter. Det har inte funnits nåt hus här tidigare så nåt riktigt torp är det väl egentligen inte. Men de kallar stället för ett torp. Det låter fint.

De hade länge åkt kring Storsjön och letat efter ett hus på landet att hyra eller köpa. Och så fann de det här och det var till salu. De ärvda pengarna skulle räcka, så de slog till. De kunde ha bosatt sig var som helst i Storsjöbygden, bara det var på landet. Det var en slump att de hamnade här, där de inte kände någon när de flyttade in.

Stugan

Förre ägaren Herman Lundgren köpte det här huset på 1960-talet i Hammerdalstrakten. Det är en fäbodstuga. Herman har berättat att den stod på Tevallsbodarna, några kilometer från Lorås. Herman lät montera ner timmerstommen och flyttade den hit där han satte upp den på sin egen mark. Meningen var att den skulle bli sommarstuga åt hans son. Men sonen var visst inte så intresserad och huset stod tomt länge innan Herman bestämde sig för att sälja det.

Lasse och Lena har börjat renovera. De har låtit en murare fixa spismuren. Målning och tapetsering har de gjort själva. Golven såg ut så här när de köpte. Det var Herman som hade lagt in nya strax innan han sålde.

Den gamla ytterdörren var så dålig så de har beställt den här nya av en snickare i Svenstavik. Men de var noga med att den skulle se ut som den gamla. De har målat den själva, tycker det är en färg som passar. De har också lagt kittat och lagt fönstren.

Möblerna är dels såna som de köpt på auktion (stolar, bord m.m.), men några (t.ex. soffan) har de fått av grannen Beda i pensionärshuset. Spånplattesängen har de gjort själva. Det rinnande vattnet får de in via slang från en kallkälla. Det var förre ägaren Herman som satte elektrisk pump vid källan. Avloppet vet de inte vart det tar vägen. Det går nog bara rakt ner i jorden på nåt sätt.

Uthuset

Uthuset hade Herman byggt strax innan han sålde stället. Så det är ganska nytt. Men det är Lasse och Lena som har ställt iordning en bur i hörnet för höns. Det gamla höga skåpet och sängen ingick i köpet när Herman köpte stugan från Lorås. De var hopbyggda till en skåpsäng och stod inne i stugan när Lasse o Lena köpte stället men de har flyttat ut skåpet och sängen till uthuset.

Inledning hantverk

Lasse och Lena intresserar sig för det mesta inom området hantverk. De tilltalas av äldre tekniker och går gärna olika kurser, inte minst inom de områden som kan bidra till självförsörjning. De är eg inte så kunniga sedan tidigare utan läser flitigt handböcker och frågar om råd.

I huset kan finnas spår efter olika pågående alster från diverse kurser, t ex näver, lapptechnik, osv.

Batik – en självklarhet. Ligger i tiden och passar Lenas och Lasses stil.

Garnfärgning – eftersom planer finns på att skaffa får ser de på sikt en möjlighet att producera egen ull och garn.

Sticka – en viktig del i självförsörjningen, både vad gäller barnkläder, men även sockor och vantar. Gärna i personlig och färggrann stil.

Sy – trasiga kläder lappas och lagas. Att utnyttja gamla tyger är viktigt tycker Lena. Hon har gått lapptechnikkurs. Samlar på gamla jeans för att sy kjol, väska m.m.

Vävning – en dröm om att i framtiden kanske bo i ett större hus med plats för vävstol.

Lena har en lite kluven inställning trots allt vad gäller hantverket. Hon har problem med att hon faktiskt gillar detta, men det ligger samtidigt för mycket traditionell kvinnoroll inbakat i detta. Inför t ex kompisar från kollektivtiden, eller inom kvinnorörelsen händer det att hon tonar ner det traditionella kvinnohantverket och t o m gömmer stickningen när de kommer på besök. Däremot Lasse stickar gärna offentligt och visar sin moderna mansroll, ivrigt påhejad av Lena.

Inledning kollektivrörelsen

Att leva i kollektiv innebär att fler än en kärnfamilj tillsammans bildar ett hushåll, en slags storfamilj. Under 70-talet bildades mängder av olika former av kollektiv, alltifrån flerfamiljsboende i hus/lägenhet i stan till mer jordnära boende på landet, t ex i äldre jordbruksfastigheter. Ofta bygger kollektivboendet på att flera människor som delar en viss ideologi söker sig tillsammans. I Lasses och Lenas bekantskapskrets är det flera som bor i kollektiv. Framför allt är det Lasses studiekompisar vid Sopsis i Östersund som bor i olika Sopiskollektiv i gamla trähus i stan.

Den ”gröna vågen” är ekologiskt inriktad och handlar om synen på naturens värde, resurshushållning och ekologiska samband. Denna ideologi ledde oftast till ett boende på landsbygden med egen odling, drift av egen kvarn el liknande verksamheter. Man ingick ofta i organiserade miljösammanhang som t ex Folkkampanjen mot kärnkraft, Framtiden i våra händer, Fältbiologerna, Biodynamiska föreningen etc. Några större välkända kollektiv är Moder Jord, Skognäs och Björkdalen. Många (som t ex Lena och Lasse) valde dock detta liv utan att välja kollektivformen.

Andra inriktningar som också lett till olika former av kollektivboende är mer av andlig och terapeutisk karaktär. Personlighetsutveckling. Här finns t ex olika terapi- och behandlingsmetoder såsom homeopati, akupunktur, healing, psykodrama och en mängd andra. Utmärkande för dessa grupper är fr a att man driver kurser och behandlingar. En annan typ är de nyandliga grupperna, t ex Hare Krishnarörelsen, Guds barn, scientologi-kyrkan, Yoga osv.

Läs mer om detta i: Britta Jansson, ”Några alternativa livsformer i 70-talets Sverige”

Kvinnokampen 1975

1972 På förslag av kommissionen för kvinnors ställning utlyste FN år 1975 till det internationella kvinnoåret.

1974 På förslag av kommissionen för kvinnors ställning godkände FN:s ekonomiska och sociala råd ett program för det internationella kvinnoåret och beslöt att ordna FN:s världskonferens år 1975.

1975 Internationella kvinnoårets världskonferens i Mexiko. Här godkändes en verksamhetsplan för förbättring av kvinnors ställning i världen. Man beslöt att grunda en under FN lydande fond (UNIFEM) för att stödja utvecklingssträvanden bland kvinnor i utvecklingsländerna. Man beslöt också att bilda ett under FN lydande forsknings- och utbildningsinstitut för att främja kvinnors ställning

Östersund.

Två kvinnoföreningar var aktiva i Östersund: Fredrika Bremer Östersundskretsen och Grupp 8 i Östersund.

Grupp 8 i Östersund

Gruppen bestod av unga intellektuella kvinnor (40-talister), som hade arbete, familj och akademikerbakgrund. Flera hade anknytning till Socialhögskolan.

Man hade studiecirklar under åren 1974-78, träffades var 14:e dag och diskuterade böcker som man hade läst, bla böckerna "Frihet, jämlikhet och systerskap" av Maud Hägg och "Kärlek, jämlikhet och äktenskap" av Marianne Fredriksson och Britta Hansson. Böckerna lästes för att lättare upptäcka orättvisorna mellan könen i samhället och koppla dem till egna arbetsförhållanden och äktenskap. Hur är ett bra äktenskap? Hade någon i gruppen ett sådant idealäktenskap? Var vi förtryckta i sängen? Man diskuterade också porr, prostitution och fri abort på träffarna. Alla var för fri abort som infördes 1975. Det fanns en grupp prostituerade kvinnor som ville bli erkända som yrkeskvinnor i sin roll. De ville att andra kvinnor skulle acceptera att de hade prostitution som yrke. De ville även bilda en egen fackförening. Prostituerade på den tiden kopplades inte ihop med knark och kriminalitet. Hur skulle man ställa sig till detta? Östersund tog ställning mot.

En viktig del i medvetandegörandet var också att lära känna sin kvinnokropp med hjälp av boken "**Våra kroppar våra jag**". En "bibel" för gruppen. Många kvinnor vågade inte ta på sig själva och undersöka sina kroppar. Fördomarna om perfekt utseende och skam satt djupt hos oss alla i gruppen. Boken användes som en upptäcktsresa genom den egna kroppen och frigjorde tankar om perfekta kroppar som bara var till för att locka männen. Flera av kvinnorna tittade på sina könsorgan med spegel för första gången under den här tiden.

Det fanns en djupt liggande fördom hos många män, också hos en del "borgerliga" kvinnor, att radikala Grupp 8-kvinnor skulle vara oattraktiva, fula och ovärdade. De gick omkring i fula kläder för att inte visa sitt kön. Det stämde inte, många i gruppen var mycket klädmedvetna. Denna fördom om kläder var delvis sann några år i början av den nya kvinnokampen, men utvecklades sedan till ett attraktivt lättsamt vänstermode.

Många kvinnor slängde sin BH, bokstavligen, under 1970-talet. BH:n sågs som ett förtryck av kvinnokroppen. Man skulle inte vara instängd utan släppa loss sin kropp. De flesta kvinnorna i gruppen i Östersund slängde sin BH. Det gjordes under några år, tills man var mogen att åter ta den på sig. Många kvinnor fick kroniska besvär med rygg- och muskelsmärter när de slutade med BH:n. Framför allt kvinnor med stora bröst som skulle ha behövt stöd för bröstet. Denna upptäckt gjordes inte förrän efter några år och då var skadan redan skedd.

Grupp 8 var också extrem motståndare till hemmafrun och hushållsarbetet. Detta ledde till att mycket av kvinnokulturen förringades och valdes bort. Man skulle tex inte sy kläder, sticka tröjor och göra fint i hemmet. Inte ens barnkläder fick man tillverka själva. DUKAR, gardiner och pynt var inget att visa upp. Det ansågs vara kvinnoförtryck. Maten skulle helst serveras ur en gryta mitt på bordet utan fin dukning. Många var de kvinnor som under 1970-talet slängde bort all gammal kvinnokultur, eftersom det hörde ihop med det gamla förtryckarsamhället. Om man ändå stickade så gömdes stickningen i garderoben ifall någon skulle komma på besök. Målet i frigörelsen första tiden var att anpassa sig till det manliga samhället och skaffa sig en yrkesidentitet. Först när man gjort detta kunde man komma tillbaka och ta fatt i den förlorade kvinnokulturen.

Man arbetade hela tiden aktivt i kampen mot porr och prostitution. Många aktioner gjordes tillsammans med de radikala Fredrika Bremer-kvinnorna. Klisterlappar sattes upp i butiker som sålde porrtidningar, samtalade med butiksägare att det var skadligt för barnen att se porrtidningarna i tidningsställena i affären. Efter diskussion i gruppen beslutades att även om prostitution är världens äldsta kvinnoyrke, så var man emot att prostitution skulle ses som ett yrke och att de prostituerade skulle få bilda fackförening. Man arbetade också aktivt mot porrfilmer och porrklubbar.

Alla ägde skivan "Sånger om kvinnor" som spelades in 1972. Den spelades på alla studiecirkel och på alla utåtriktade arrangemang i Östersund.

Fredrika Bremer Östersundskretsen

Folkpartiet låg i frontlinjen i könsrollsdebatten under 1960- och 1970-talen. Många unga kvinnor ur medelklassen drogs till partiet pga dess radikala hållning i könsrollsfrågan. Partiet betraktade dock Grupp 8:s kvinnor som revolutionsromantiker.

Många kvinnor från folkpartiet och centern sökte sig till Fredrika Bremer förbundet (FBF). Det ansågs ofta som ett förbund bestående av överklasskvinnor och att medelåldern var hög. Östersundskretsen var annorlunda. Medelåldern var låg och detta styrde mycket inriktningen på programmen och aktiviteterna. Det är en av orsakerna till FBF är en av de drivande kvinnorörelserna i Östersund under 1970-talet. Här i Östersund hade Grupp 8 och FBF ett bra samarbete och respekterade varandra. Flera aktioner gjordes tillsammans.

Fredrika Bremer Östersundskretsen var en av de aktivaste föreningarna under 1960- och 1970-talet i Östersund i fråga om barnomsorg och porr-prostitution.

Under 1960-talet engagerade man sig mycket i daghems- och lekskolefrågan. Kretsen hade även en egen lekskola.

Kretsen engagerade sig i abortfrågan och krävde 1974 kostnadsfria preventivmedel pga ökningen av aborter.

Lena

Lena sympatiserar med den radikala kvinnorörelsen som Grupp 8 och Svenska Kvinnors Vänsterförbund. Hon har kontakt med Grupp 8 i Östersund, men är inte medlem. Hon är för jämställdhet mellan könen men samtidigt vill hon som grönåtgångare värna om rätten att föra de traditionella kvinnliga hantverken vidare. Leder till konflikter i hennes tankegångar. Hon sticker inte utan överlämnar det till Lasse. Hon planerar tex tygblöjor på sin blivande baby och vill sylta, safta och konservera egna grönsaker för att få bra och nyttig mat. Hon vill ta hand om sin baby själv samtidigt som hon är för utbyggnad av barnomsorgen.

Böcker som ligger framme på köksbordet är "radikala kvinnoböcker" tillsammans med handböcker i kvinnliga hushållsgöromål. Lena och Lasse planerar också att ta till sig de traditionella hantverken kring ull när de så småningom kommer igång med fårskötsel.

Inledning Mathållning

Lena och Lasse strävar efter en naturlig och sund mathållning. De är vegetarianer och har som mål att vara självförsörjande så långt det går. Deras mathållning består i stor utsträckning av potatis, rotfrukter, ärtor m.m. De odlar självklart ekologiskt och helt giftfritt. Soppor och grytor i olika former.
Groddar?

Tyvärr finns ingen jordkällare på gården. Drömmen är att med hjälp av någon kunnig person bygga en riktig, gammeldags jordkällare. Detta kommer att behövas för att kunna förvara den egna skörden. De är dessutom intresserade av den gamla byggtekniken och ser det hela som ett spännande byggprojekt där de själva vill delta aktivt. De tittar gärna på äldre jordkällare hos sina grannar.

Lena räknar med att konservera det mesta av sin skörd och läser därför handbok i konservering och frågar alla hon möter som kan tänkas veta hur man gör.
Allt bröd bakas hemma. Fullkorn och olika fröer används.
Familjen dricker både the och kaffe.
De är inga storkonsumenter av alkohol, men dricker gärna rödvin.

Konflikt: Lasse vacklar i sin vegetariska övertygelse! Han skulle egentligen vilja införa kött i hushållet, vilket strider helt emot allt Lena predikar utifrån ekologisk synpunkt, hälsa och djurens rätt. Lasse skulle gärna vilja ingå i det lokala jaktlaget. Han tänker att kött ”från egen mark” är också ”ekologiskt” och sunt. Dessutom menar han att kött behövs i hushållet för att bättre klara de kalla vintrarna. Familjens framtidsplaner om att få arrendera mark och starta fårhållning är ytterligare ett argument för att äta kött.
Lasse är dock försiktig med att lufta dessa tankar då han ju egentligen vill stå för samma ideal som Lena och parets övriga umgänge. Han faller dock till föga ibland och tillåter sig att (i smyg) köpa en korv med bröd på gatuköket i stan! (något han i smyg erkänner inför besökarna...)

Inledning miljöfrågor och energifrågor.

Lasse och Lena är engagerade i energifrågor. De tycker inte man kan fortsätta smutsa ner atmosfären med giftiga utsläpp. Det är viktigt att minska på bilkörning och i stället satsa på mer kollektiv trafik. Svenskarna borde fortsätta med den här frivilliga ransoneringen av ström och bilåkning som har pågått. De har ingen bil så de cyklar och åker tåg och buss. Men det är klart, när man bor på landet så här, visst vore det bra med en bil.

Det är farligt med alla de här gifterna i naturen. Miljöförstöringen är ett av vår tids största problem. Och så alla utsläpp. Nyligen har det ju stått i tidningarna om oljeutsläpp här i Storsjön. Hur ska det gå med fisken och med dricksvattnet här omkring till exempel.

Kärnkraften måste stoppas! De har varit med och demonstrerat i Östersund. Sverige måste satsa på sol och vindkraft. Vattenkraften är visserligen ren men den förstör ju egentligen stora områden här i Norrland. Ta bara Sölvbacka strömmar som politikerna vill bygga ut nu där uppe vid Storsjö kapell. Det bör ju inte tillåtas om lokalbefolkningen är emot det. Och det är de ju, det har vi läst i tidningarna.

Det är hemskt också med alla kalhyggen som man ser. Dom som har skog borde avverka på nåt annat sätt. Naturen blir ju alldeles förstörd av de där stora maskinerna.

Gamla hus är mysigt. Ofta är de gamla trähusen mycket finare än de moderna husen. Människor borde inte bo i betongförörternas höghusområden. Lasse och Lena skulle aldrig trivas så – det är därför de flyttat ut på landet istället, till ett gammalt hus.

Man ska inte riva gamla hus. Det rivs alldeles för mycket. De tycker man ska stoppa rivningsraseriet. Ta bara Östersund, där vill politikerna riva en massa gamla hus i centrum för att bygga nya affärshus. Det är bra att den där Rentzhog på läns museet skriver i tidningarna om att de gamla husen i Östersund ska sparas. Det finns ju en kampanj 1975 som heter ”Byggnadsvårdsåret”, som har en jättebra paroll ”Låt husen leva!”.

Lasse har många kompisar på Sopis som bor i rivningslägenheter i gamla hus i stan. Jättetrevliga lägenheter med stora rum och högt i tak i gamla hus. Jättebra om man vill bilda kollektiv eftersom det finns flera rum och hyrorna är låga.

Inledning musik. Lasses och Lenas musiksmak.

Bägge gillar samma slags musik. Samhällsengagerade texter, helst svenska artister. De gillar den Alternativa musikrörelsen, som de ser som ett alternativ till den kommersiella popmusiken. Mest lyssnar de på skivor av Hoola Bandoola, Nationalteatern, Nynningen, Norrlåtar och Norrbottens Järn. Men också Röda Bönor, Blå Tåget, Samla Mammans Manna, Träd Gräs och Stenar, Kebnekajse.

Lena spelar gärna LP:n Sånger för kvinnor ” Åh, åh, åh tjejer ...”.

Många av skivorna ges ut på alternativa skivbolaget Musiknätet i Vaxholm. Bägge läser gärna tidningen Musikens Makt, som är ett organ för den alternativa musikrörelsen.

Men de lyssnar även på vissångare som Cornelis Vreeswijk, Fred Åkerström, Turid och Bernt Staaf. Utländska som Leonard Cohen eller Bob Dylan.

Svensk folkmusik gillar de och det hänger ihop med deras vurm för att bo på landet och leva mer jordnära. De är inte så väl insatta i den traditionella spelmansmusiken men gillar de grupper av unga musiker som tagit sig an folkmusiken. T.ex. grupperna Contact och Skäggmanslaget samt här i Jämtland det lokala Leikstulaget (med Ville Roempke, Rickard Nässlin, Olle Simonsson m fl). Leikstulaget har de bland annat hört på en fest på studentkåren på Sopsis i Östersund, men också på spelmansstämma. Lasse och Lena har varit och lyssnat på en spelmansstämma i Föllinge sen de flyttade till Jämtland. Bägge skulle gärna vilja lära sig spela fiol.

Torpets odlingar, hönsen, planer etc.

Till torpet hör bara 800 kvm mark så det räcker inte långt. Just nu har de ett trädgårdsland där de odlar potatis, morötter och sånt. De är inte så vana att odla sen förut, men lite lärde de sig om odling när de bodde på kollektivet. De vill lära sig mera. Särskilt Lena är intresserad och läser gärna när hon ser nåt i någon tidning. Det är hon som har anlagt komposten.

De läser alla handböcker de kan komma över och går gärna kurser.

De skulle vilja vara något så när självförsörjande. Ha lite djur – får kanske. Nu har de några höns och det är intressant och så är det ju bra att få ägg från höns som äter giftfritt. De skulle gärna vilja arrendera mer mark i närheten. Skulle vilja ha plats för att odla mer potatis. På sikt kanske man skulle kunna ha några får också, men då krävs tillgång till mer mark än de nu har.

De hamnar ofta i diskussion med grannarna då de gärna propagerar för helt giftfri odling.

Politik

Kommunen uppstod i samband med kommunsammanslagningen 1971 då dåvarande Rätans kommun, Övre Ljungadalens kommun, Bergs kommun, Ovikens kommun och delar Hackås kommun bildade nuvarande Bergs kommun.

87,2% i Berg deltog i riksdagsvalet 1973.

Fördelningen i kommunalvalet i Berg 1973: valdeltagande 86,8%.

Vänsterpartiet 2 mandat, Socialdemokraterna 18 mandat, Kommunal samling 4 mandat, Centerpartiet 17 mandat och Folkpartiet 4 mandat.

Engagemang i Jämtland:

Energifrågan – utbyggnad av älvar och kärnkraften. Stoppa utbyggnaden av Sölvbacka-Ammerån-Granboforsen och Stoppa kärnkraften.

Rädda miljön i Storsjön från utsläpp.

För utbyggnaden om barnomsorgen.

Rädda gamla hus i Östersund.

För fri abort (16.000 aborter utfördes första halvåret) – mot porr

Engagemang i Sverige:

Olof Palme var partiordförande i Socialdemokraterna och statsminister 1975.

Stöder skogsarbetarstrejken – 1.500 strejkar.

Finansminister Sträng hoppar in i valrörelsen och manar parterna att göra upp för att undvika en hotande lågkonjunktur.

Terrorister ockuperar och spränger den västtyska ambassaden i Stockholm. Bader-Meinhof. Negativa - för radikalt för våra grönavågar.

Maten har blivit 20% dyrare i Sverige på ett år konstaterar en undersökning. Motiv till att odla mer själv.

Engagemang i Världen:

Gerald Ford är president i USA.

Margaret Thatcher ledare för de konservativa i Storbritannien.

Leonid Bresjnev är partichef i Sovjet,

Mot Vietnamkriget, stöder FNL, Vietnamkrigets slut i april 1975. Deltagit i demonstrationer.

Positiva till intagandet av Phnom Penh i Kambodja i april.

Sverige/Världen 1974

Nyheter

4 februari – Patricia (Patty) Hearst, barnbarn till tidningsmagnaten William Randolph Hearst, kidnappas av Symbiotiska befrielsearmén (SLA). Den 15 april fotograferas hon beväpnad under ett rån, då har hon börjat sympatisera med sina kidnappare.

13 februari - Alexander Solsjenitsyn, nobelpristagare i litteratur 1970 och före detta fånge i Gulag, utvisas från Sovjetunionen.

25 april – Nejlíkerevolutionen utbryter i den fascistiska diktaturen Portugal. Regimen störtas i en oblodig militärkupp. Några dagar senare släpps politiska fångar ut ur fängelserna och före detta säkerhetspoliserna spärras in istället.

16 maj - Indien spränger sin första kärnladdning.

15 juli - Greklands nationalgarde genomför en militärkupp på Cypern, Cypernkrisen börjar. Inbördeskrig utbryter dagarna efter kuppen. FN, NATO m.fl kritiserar Grekland, som hävdar att det är en inre angelägenhet.

20 juli - Turkiet invaderar norra Cypern. Ett stort antal utländska turister, bland annat ca 700 svenskar, hamnar mitt i blodiga strider. Militärjuntan i Grekland faller den 23 juli och den 30 juli undertecknas ett fredsavtal. Nordcypern är fortsatt ockuperat av Turkiet.

9 augusti - Richard Nixon avgår som USA:s president efter de för honom komprometterande avslöjandena om Watergateskandalen. Han efterträds av vicepresident Gerald Ford. Nyheter om Watergateaffären är i tidningarna så gott som varje dag.

13 augusti - Augusto Pinochet förbjuder politisk verksamhet i Chile.

12 september - Haile Selassie avsätts som kejsare vid en militärkupp i Etiopien.

Sverige

2 januari - Elransonering införs i Sverige på grund av oljekrisen.

4 januari - Jan Guillou, Peter Bratt och Håkan Isacson döms till ett års fängelse vardera för att ha avslöjat IB-affären.

8 januari - Bensinransonering införs i Sverige.

29 januari - Den svenska bensinransoneringen upphör.

21 mars - Sverige och USA utbyter återigen ambassadörer efter krisen som uppstod vid Olof Palmes kritik mot kriget i Vietnam den 23 december 1972.

6 april - Den svenska popgruppen ABBA vinner Eurovision Song Contest i engelska Brighton med *Waterloo*.

29 maj - Den svenska riksdagen antar en abortlag som ger kvinnan rätt att själv bestämma om abort under havandeskapets första 12 veckor.

1 juli - Den svenska myndighetsåldern sänks från 20 till 18 år. Man måste dock fortfarande vara 20 för att handla på Systembolaget och det är straffbart att skaffa sprit, vin eller starköl år ungdomar under 20.

11 juli – Nobelpristagaren Pär Lagerkvist avlider, 83 år gammal.

12 juli – hovrätten friar Clark Olofsson för händelserna under Norrmalmstorgsdramat.

26 augusti - Sverige och Nordvietnam tecknar ett avtal om uppförande av ett pappersbruk i Bai Bang, Sveriges dittills största biståndsprojekt.

29 augusti – polisförbundets kongress fastslår att kvinnliga poliser ska ha samma arbetsuppgifter som sina manliga kollegor.

Augusti – Kubas utrikesminister besöker Sverige och träffar Palme. Relationerna mellan Sverige och Kuba fördjupas.

4 september – Pingströrelsens ledare pastor Lewi Pethrus avlider, 90 år gammal.

9 oktober – Operation dagsverke genomförs till förmån för palestinaflyktingarna.

Oktober - Eyvind Johnson och Harry Martinsson får dela på Nobelpriset i litteratur.

November - Städerna på *Domnarvets Jernverk* går ut i en vild strejk.

Statsminister Olof Palme kristiserar regelbundet juntan i Chile.

Debatten kring landets energiförsörjning och kärnkraften pågår.

Så kallad ”grönbetessemester” i naturen eller på landsbygden är på modet.

Man kan numer köpa isbergssallad året runt i svenska butiker.

Populärkultur/Sport

6 april - ABBA vinner Eurovision Song Contest i engelska Brighton med *Waterloo*.

16 juni – 17-åriga Björn Borg vinner Franska öppna och skapar tennisfeber i Sverige under resten av året med sina stora framgångar – särskilt populär är han bland flickorna.

29 juli – skräckfilmen ”Exorcisten” med Max von Sydow har premiär i Sverige. Under hela året ger den besökare nervösa sammanbrott och svimningar i biosalongerna.

Juli – Sverige blir femma i Fotbolls-VM i Västtyskland. Finalen går mellan Nederländerna och Västtyskland, de senare vinner med 2-1.

29 oktober – Mohammed Ali går till boxningshistorien när han blir världsmästare för andra gången.

17 december - Ingemar Stenmark tar sin första världscupseger i specialslalom i Madonna di Campiglio i Italien. Han är 18 år och redan världsstjärna.

Melodin "Hooked on a Feeling" av Björn Skifs och Blue Swede blir första svenska artist/grupp att toppa singellistan i USA.

Populära serier i tidningarna är Familjen Flinta, Tuffa Viktor och Nr 13 Wilmer (senare känd som Knasen).

Allt fler svenskar köper husvagn, men norrmännen campar fortfarande i tält.

Jämtland/Härjedalen 1975

Nyheter

I Härjedalen förbereder man för storsatsning på turismen. Inom en tioårsperiod räknar man med investeringar på omkring en miljard kronor. Länsstyrelsen är avvaktande och vill skynda långsamt. På Härjulfskolan i Hede startar man utbildning av personal till turisthotell.

Det är fortsatt läkarbrist i länet. En rapport om skolhälsovården i Östersund visar på många brister pga detta. I februari får man vänta 54 dar på få komma till doktorn i Hoting.

Industrisatsningar i Bräcke och Strömsund, t.ex. väntas 105 jobb på det nya ”Bräckefabriker AB”, som bl.a. ska tillverka containerflak. Även i Östersund rapporteras då och då om nya industrijobb.

Januari – Man beräknar att ca 100 ton socker har smugglats till Norge från Jämtland sedan exportförbudet infördes i juli 1974.

3 januari – Den legendariske fjällräddaren Gunnar ”Spökis” Andersson begravs i Östersunds nya kyrka. Många, inte minst samerna, sörjer den populäre piloten, som omkom i en helikopterkrasch i december 1974. En minnesfond upprättas och pengarna strömmar in – bl.a. säljer Beppe Wolgers en tavla till förmån för fonden.

Februari – VM i Rodel genomförs i Hammarstrand. Östtyskland vinner i samtliga klasser. Ragunda storkommun kallar arrangemanget en PR-succé. På hotell Vild-Hussen underhöll man rodelåkarna med porrfilm och Helan & Halvan.

26 februari – Östersunds tingsrätt meddelar sin dom i länets första vårdnadstvist i ett s.k. samvetsäktenskap (idag kallat samboförhållande). Fadern får vårdnaden om barnet. 1974 kom en lagändring som gjorde att äktenskapets regler gäller även för samvetsäktenskap, samt att fäder ska bedömas på samma villkor som mödrar i en tvist.

Mars – Kommunstyrelsen drar in den vakt som tidigare har funnits på busstorget i Östersund. Redan dagen efter tar berusade över vänthallen, slåss och förstör toaletter. Bussresenärer vågar inte vänta på bussen i vänthallen.

April – I början av april är skogsarbetarstrejken nästan total i Jämtlands län. I hela Norrland omfattas ca 10 000 man. Skogsarbetarna kräver bl.a. att få fast månadslön på 4000 kr och 25 kr i traktamente, istället för att som tidigare arbeta på ackord.

April – Sensation! En mammutbete påträffas i ett grustag i Hammarstrand.

16 april – Postkontoret i Lit utsätts för inbrott. Tjuvarna kom över 181 000 kr i kontanter och 22 000 kr i frimärken. Polisen misstänker att det rör sig om fackmän.

17 april – I Storhogna, Vemdalen, förgiftas en familj med två barn till döds av koloxid när de sover i sin husvagn. Många husvagnar är inte kontrollerade och Sveriges 75 000 husvagnsägare är oroade.

Maj – Årets avtalsrörelse går bra för LO. Störst löneyft får sjukvårdsbiträdena, med över 40 procent mer i begynnelselönen de kommande två åren. Även sjuksköterskor och laboratorieassistenter får ett bra löneyft. Brandmän och förskolelärare är mindre nöjda.

Maj – En slitning uppstår mellan de borgerliga partierna, som samregerar i Östersunds kommun, sedan centern vill göra en utredning av Östersunds förvaltningsorganisation. Moderaterna och folkpartiet motsätter sig detta, de tycker att förvaltningen fungerar bra och att ”långgrandiga” utredningar inte behövs.

1 maj – Barnomsorgen och kriget i Vietnam och Kambodja är de viktigaste ämnena i förstamajtalen. Statsrådet Anna-Greta Leijon talar vid demonstrationståget i Östersund: ”Samhället har inte råd att kvinnorna enbart ska ägna sig åt att sköta barn. Ingen reform är viktigare än att bygga ut barnpassningen.”

21 maj – Någon bryter sig på natten in i djuraffären Östersunds Zoologiska och plågar flera djur till döds, bl.a. flera papegojor och marsvin. På kvällen hade TV visat en film i vilken djur dödas på ett ”sadistiskt sätt”.

29 maj – Skogsarbetareförbundet och skogsarbetsgivarna kommer till en preliminär uppgörelse, där arbetarna får delvis månadslön och delvis ackord. Några dagar senare upphör strejken.

Juni – Sommaren kommer redan i början av juni och badplatserna runt Östersund är smockfulla. Men redan efter någon vecka blir det kyligare igen.

3 juni – En familjefar i Bergsviken i Svenstavik skjuter sina två barn (en treårig pojke och en sjuårig flicka), sin fru och därefter sig själv i huvudena. Endast mamman överlever. Makarna hade nyligen separerat.

5 juni – Årets ”grundenter” tar examen från gymnasiet. På Wargentinskolan firar man med vita mössor, blommor och ballonger. På John Ericssonskolan, som har tekniska linjer, är firandet däremot måttligt.

22 juni – Midsommarafton är städad på de flesta håll. I Fröjdholmen utanför Oviken spelar Lasse Berghagen och drygt 8000 personer firar hela helgen, men bara ett tiotal fyllerister behöver omhändertas. Även på Jamtli firas midsommar.

28 juni – Årets Expo Norr öppnas och pågår en vecka framåt, med totalt 45 000 besökare. Mässan har i år temat ”Det bästa i centrum”, med rubriker som ”naturmedicin”, ”kristendom kontra samhällsarbete” och ”fritidsfiskets framtid”. På avslutningshelgen är det tivoli med bråk och fylla som följd.

Juli – Fler turister än någonsin besöker Östersund. 600-700 turister kommer till turistbyrån varje dag. Populäraste turistmålen är Thomée, Frösö kyrka och Sommarhagen. Även fiske är populärt. I Strömsund är det också turistinvasion, mycket tack vare Beppe Wolgers film Dunderklumpen.

Juli – Första veckan i juli är musikvecka, med konserter, spelmannsstämman osv. På tisdagen är militärmusikens dag.

1 juli – Årets intagning till gymnasiet är färdig och de elever som har fått plats presenteras i tidningen. Efter några års sjunkande tendens ökar intresset igen för de teoretiska linjerna, men det är fortfarande svårast att komma in på yrkesinriktade linjer. För första gången börjar en flicka på Halåsens skogsbruksskola.

3 juli – KDS (Kristen Demokratisk Samling) tre dagar långa riksting startar i Östersund. Partiledaren Alf Svensson tror att partiet kommer att klara fyraprocentspärren i nästa val. Huvudbudskapen är: NEJ till kärnkraft, NEJ till fri abort, NEJ till blockpolitik och JA till hemmafruar.

10 juli – Efter en lång debatt beslutar Östersunds kommunfullmäktige att bygga den omdiskuterade teatern med konferenshotell där hotell Grand tidigare stått (den nya teatern kom så småningom att kallas Storsjöteatern).

17 juli – Norrmännen får åter köpa så mycket socker de vill i Sverige, då man tar bort det exportförbud på mer än 5 kg som har varit verksamt knappt ett år. Liksom 1974 får Konsum i Storlien långa köer med norrmän.

Augusti – I Indalsälven dör mängder med fisk mellan fabriken i Hissmofors och Granboforsen. Den 6 augusti konstaterar hälsovårdsnämnden att det är svavelutsläpp från Hissmoforsfabriken som har orsakat massdöden.

6 augusti – Den varmaste augustidagen på 200 år och den varmaste sommardagen sedan 1933. Vissa delar av landet har 38 grader (Frösön 26 grader). Även i Jämtland har både juli och augusti varit varmt och soligt.

7 augusti – 500 kristna ungdomar kommer till Östersund för att delta i EFS sångfestival för ungdom, "Ung Ton 75". Det jämtländska EFS-förbundet har 164 grupper med 2194 medlemmar.

20 augusti – Miljöaktivister från Hälsingland åker till Härjedalen för att protestera mot besprutningar med hormoslyr. De kedjar fast sig vid besprutningsplanet på Svegs flygplats.

27 augusti – Polisen i Östersund bevakar fyra affärer som säljer mellanöl och konstaterar på två av ställena var det inga problem för ungdomar under 18 år att handla öl. Kontrollen föranleds delvis av att Jämtlikväll har varit mycket stökigt flera gånger under sommaren, med ungdomar från 13 år som har druckit sig redlösa på mellanöl.

Debatter

Konstverket "**Sjunken tärning**" av Torsten Renqvist debatteras fortfarande. I januari beslutar Östersunds kulturnämnd att den ska placeras i parken bakom Rådhuset istället för framför.

Den nya **bilbälteslagen** är omdiskuterad. En svegsbo gör JO-anmälan och menar att lagen strider mot de mänskliga fri- och rättigheterna.

Distriktsläkaren på Frösön, Hans-Olof Nylén, menar att **skolhälsovården** i Östersund är bristande. Många barn är enligt honom alldeles för pressade att prestera av sina föräldrar, fr.a. inom idrotten.

Debatten om **älgjakten** fortsätter från 1974. En grupp jägare vill enbart ha licensjakt, medan andra vill behålla den allmänna (fria) jakten. De senare menar att licensjakt gynnar överklassen. I mars lägger jordbruksminister Svante Lundkvist fram en proposition om jakten, denna är en kompromiss med samordnad jakt från 1976 men också möjlighet för jakträttsinnehavare att på egen hand skjuta en älg och en kalv under en allmän jaktperiod.

Energidebatten pågår, gällande både kärnkraft och vattenkraft. T.ex. finns organisationen "Älvräddarna" som framför att man bör satsa på vindkraft istället för vattenkraft eftersom det ger mindre ingrepp i naturen. I Jämtland kritiserar sportfiskare utbyggnaden av **vattenkraften**, fr.a. ett planerat kraftverksbygge i Granboforsen i Indalsälven mellan Krokombö och Lit. Även kraftverksbygget i Sveg möter hårt motstånd.

Det politiska läget i **Portugal** intresserar även jämtar i flera insändare till LT. Länets SAP och SSU har insamlingar för att stödja den demokratiska socialismen i Portugal. De menar att kommunismen är ett hot mot landets demokrati.

Februari – Flera företagare i Strömsund misstänker att arbetarna utnyttjar försäkringskassan genom att **sjukskrivna sig i onödan** för att slippa jobba. Facket FCO:s ordförande i Strömsund svarar att det är typisk politisk propaganda mot arbetarrörelsen.

Mars – 41 värnpliktiga vid I 5 kräver i en skrivelse till bataljonschefen att få slippa **cykeltolkning**, som de anser är livsfarligt. Vid tolkningen drar en bil ett stort antal värnpliktiga på cykel som håller i ett gemensamt rep, vilket gör det svårt för bilister att hålla undan. Många har också skadats vid omkullkörningar.

Mars – Jämtlands läns socialdemokratiska kvinnodistrikt har styrelsekonferens. Kvinnoklubbar i länet får allt fler medlemmar, varav många unga och småbarnsföräldrar. Kortare arbetstid och utbyggd **barnomsorg** deras viktigaste politiska frågor just nu.

Mars – Signaturen 3-barnsmor kritiserar i LT kvinnosakskvinnor och menar att barnens rätt till ett gott hem ska komma före kvinnors ekonomiska oberoende, samt att barnen kommer i kläm i **barnomsorgen**.

Sommar – Flera insändare i LT efterlyser en ölstuga i Östersund, där de som nu dricker öl i parkerna kan sitta istället. En menar att **öldrickandet** förstör trevnaden och skrämmer bort turister, en annan påpekar att förutom den bordell som finns i Östersund behövs också ytterligare service, dvs. en ölstuga.

28 juni – Expo Norr öppnas med en debatt om **naturmediciner**. Frågan har väckts i riksdagen om huruvida dessa ska få användas jämte konventionella mediciner och vilken kontroll socialstyrelsen ska ha över användandet. Professor Olov Lindal från Linköping menar att de många konventionella medicinerna har gjort mer skada än nytta och att patienterna ska ha rätt att välja naturmedicin.

Juli – De jämtländska jordgubbarna kommer. Men alla gubbar är besprutade med **bekämpningsmedel**, något som upprör många. Även bekämpningsmedel i jordbruk och skogsbruk, som hormoslyr, debatteras.

Kuriosa

Motion blir alltmer populärt. Årets motionskampanj från Svenska Gymnastikförbundet har ledordet "Bli kompiss med din kropp". En ny motionsform i Östersund som har dragit många kvinnor är jazzgymnastik.

Datatekniken sprider sig över länet. Bankkontor installerar dataterminaler och gör till att börja med registreringar på magnetband. I slutet av 1975 beräknar Televerket att vara färdiga med det s.k. "on line systemet", med ledningar för datatrafik.

Språkresor för ungdomar börjar komma. Förutom resekostnaderna kostar tre veckor på Malta ca 500 kr för en person.

I Brunflos badhus ordnas simkurser för vuxna, en börjar i april. De väcker stort intresse och många Brunflobor deltar.

Januari - Föräldrar oroar sig för det s.k. "bruspulvret" som är populärt bland barnen. Det är fruktfärgat pulver i små förpackningar som barnen lägger som "brusprillor" under läppen för att härma snusning. Tandläkare varnar för att pulvret kan förstöra tänder.

Februari - Det anrika Grand hotell i Östersund rivs, till mångas förtret. Men tornet sparas och ska bli papegojbur på Frösö Zoo.

Maj – LT utlyser en tävling om vem som kan odla den högsta solrosen och bjuder på en fröpåse. 1 september ska den slutgiltiga uppgiften om längden inkomma och högsta vinsten är 150 kr.

Sommar – Intresset för nakenbad ökar i Europa, även om fenomenet ännu inte riktigt har nått Jämtland. I Danmark och Tyskland är intresset för s.k. FKK, Frikroppskultur, stort, men de ideologiska förtecknen i rörelsen har försvunnit.

Samhälle

Invånare 1975 i Östersunds kommun: 54 135 st

De borgerliga partierna samregerar i Östersunds kommun. Per Axelsson i Haga (c) är kommunstyrelsens ordförande.

President i "Republiken Jämtland" är Yngve Gamlin, regissör och skådespelare från Strömsund.

Busstaxan i Östersund med omnejd är 1:60 kr.

Det kostar 12:- i patientavgift att besöka distriktsläkare och sjukhusläkare.

Bensinpriset är 6:81/liter.

Tomtpriset i Storbackenområdet i Brunflo är 60 kr/kvadratmeter. För dyrt, tycker Östersunds byggnadsnämnd. I Valla på Frösön är priset 50 kr.

Populärkultur/Sport

21 januari – Radioprogrammet ”Skivor till kaffet” gästar RFV:s (Riksförsäkringsverket) sjukhus i Åre. Programledaren Bertil Perrolf spelar publikens önskelåtar.

Februari – Ishockeylaget ÖIK spelar i division II, men blir i februari klara för att spela i division I nästa år.

April – Division II Norrland i fotboll startar. Östersundslaget Ope deltar som ett av 14 lag. IFK Östersund spelar i division III.

13 juni – Jämtrallyt i Östersund får en dyster start när rallyföraren Tomas Simonsson och hans kartläsare krockar med en långtradare på vägen till Östersund och omkommer. Rallyts vinnare blir till slut Stig Blomqvist.

25 juni – Talangjakten Stjärna 75 har zonfinal på Jamtlikväll, under ledning av Ulf Elfving. Vinner gör 14-åriga Madeleine Kristoffersson från Frösön. Den 10 augusti deltar hon i riksfinalen på Gröna Lund, direktsänd i radio, och vinner! Priset är ett grammofonkontrakt, en utlandsresa och en bil.

2 juli – Schlagerfestivalvinnaren Lasse Berghagen drar storpublik till Jamtlikväll. Även kören Frösöflickorna och Bröderna Lindqvist uppträder.

Travsporten är stor i Jämtland och Östersundstravet liksom Hotings travbana har många besökare.

Spellista, Jamtlikväll (onsdagar):

18 juni – Grus i Dojjan

25 juni – Talangjakten Stjärna 75, Ulf Elfving

2 juli – Lasse Berghagen (vinnare av årets schlagerfestival)

9 juli – Lill-Babs

16 juli – Björn Skifs & Blåblus

30 juli – Svenne och Lotta

6 augusti – Janne ”Loffe” Carlsson

20 augusti – Pierre Isacsson och Gimmicks

27 augusti - Rockfolket

Sverige/Världen 1975

Världen

Detta år är av FN utsett till kvinnornas år.

Sedan 1974 är Gerald Ford president i USA. Richard Nixon tvingades avgå 1974 på grund av Watergate skandalen.

Leonid Brezjnev är Sovjetunionens ledare.

7 januari - OPEC höjer priset på råolja med 10 procent.

13 april - Ett attentatsförsök mot de kristna falangisterna blir inledningen på Inbördeskriget i Libanon.

29 april - De sista amerikanerna lämnar Sydvietnam.

30 april - Sydvietnams huvudstad Saigon faller efter ett Nordvietnamesiskt anfall.

8 juni - Frankrike genomför en underjordisk provsprängning av kärnvapen i södra Stilla-havsområdet.

Angola blir självständigt från Portugal.

25 juni - Moçambique blir självständigt från Portugal.

4 juli - 13 personer dödas vid ett bombattentat i Jerusalem.

3 augusti - Den omdiskuterade amerikanske fackföreningsledaren Jimmy Hoffa har försvunnit och tros ha dödat av maffian.

Sverige

Olof Palme är Sveriges statsminister.

Gunnar Sträng är Sveriges finansminister.

Thorbjörn Fälldin är Centerns ordförande och oppositionsledare.

Gösta Bohman är moderaternas ordförande.

Gunnar Helén är Folkpartiets ordförande.

Lars Werner är Vänsterpartiet kommunisternas ordförande.

Januari - Enligt en undersökning som Sveriges radio låtit göra vill 43% stoppa vidare utbyggnad av kärnkraften, 20% är för.

Januari - Enligt en undersökning som SVD låtit göra vill 77% av svenska folket behålla monarkin.

1 januari - Den nya svenska regeringsformen träder i kraft. Kungens roll blir symbolisk. Kommunernas rätt till självstyre och beskattning grundlagsfästs. Regeringsformen omfattar 13 kapitel med grundläggande bestämmelser om Sveriges statskick. Här fastslås, att all offentlig makt utgår från folket, att folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och att alla människor är lika inför lagen och har lika rösträtt.

1 januari – Flera nya lagar träder i kraft, mest omdiskuterad är lagen om bilbälte.

1 januari – En ny abortlag träder i kraft och man inför fri abort, dvs. att kvinnan själv får bestämma om hon ska utföra abort eller inte. Samtidigt satsar staten pengar på fri preventivmedelsrådgivning.

3 januari - Den svenska rösträttsåldern sänks från 20 till 18 år.

10 januari – Finansminister Gunnar Sträng presenterar årets budget. Fem områden prioriteras: Arbetsmarknads- och vuxenutbildning, trygghet på arbetsmarknaden, arbetsmiljö, bostadspolitik samt samarbete med u-länderna.

Februari – Jugoslaviens ledare Tito kommer på statsbesök till Sverige.

6 februari - Sverige inför, som första land i världen, förbud mot insektsgiftet DDT.

13 februari - Lars Werner efterträder C. H. Hermansson som ledare för det svenska politiska partiet Vänsterpartiet Kommunisterna.

31 mars - Stor tågolycka i Mjölby, 14 döda, ett 40-tal skadade.

1 april - Skogsarbetarstrejken i Norrland utvidgas och omfattar 10 000 man.

6 april - Vid en demonstration utanför USA:s ambassad kallar Sara Lidman den evakuering av barn från Sydvietnam som USA gör för ren kidnappning och hycklande åtgärd.

11 april - Arbetslösheten sjönk under mars med 17 000 och uppgår nu till 1,5%.

16 april – Riksdagen skjuter upp byggandet av stålverk 80.

19 april – Olof Palme fördömer de tjeckoslovakiska ledarna med orden ” diktaturens kreatur”.

9 april - Centerledaren Thorbjörn Fälldin förklarar att partiet inte går med i en regering som föreslår fler än de fem kärnkraftverk som redan är igång i Sverige.

24 april - Den västtyska ambassaden i Stockholm ockuperas av en grupp ur den västtyska terroristorganisationen Röda armé-fraktionen och ambassadören tas som gisslan tillsammans med flera andra. Terroristerna kräver att 26 medlemmar ur deras egen organisation, som sitter

fängslade i Västtyskland, skall frigges. De dödar två personer i gisslan innan deras egna sprängladdningar exploderar och avbryter ockupationen.

26 april - LO och SAF undertecknar det dyraste avtalet någonsin, 30 procents löneökning på två år.

28 april - Socialdemokraterna och moderaterna driver igenom beslut om ytterligare utbyggnad av den svenska kärnkraften från nuvarande fem till tretton reaktorer.

1 maj - Huvudtema för 1 majdemonstrationerna i landet är freden i Vietnam.

29 maj - Oljeraffinaderiet Scanraff utanför Lysekil, Sveriges dittills största enskilda investering, invigs.

13 juni - Ett aggregat vid kärnkraftsverket vid Ringhals stängs av efter det att en rörledning havererat.

16 juni - Sveriges kommunistiska parti, SKP, hävdar att telefoner tillhörande partiet och/eller deras medlemmar kontinuerligt avlyssnas.

20 juni - Justitieminister Lennart Geijer bekräftar att ledarna i SKP telefonavlyssnats, anledningen är att motarbeta utländsk underrättelseverksamhet.

22 juni – Deckarförfattaren Per Wahlöö, som tillsammans med Maj Sjöwall skrivit romanerna om Martin Beck, avlider.

23 juni - KFML(r) är också telefonavlyssnat av Säpo uppger tidningen proletären.

28 juni - Statsminister Olof Palme hyllas på Cuba när han som förste västerländske statschef som besöker landet.

28 juni - Centerns ungdomsförbund misstänker att även deras telefon har avlyssnats av Säpo.

13 juli - Kärnkraftverket Ringhals 1 måste byggas om för 40 miljoner kr.

22 juli - SJ:s besprutningståg fortsätter att ha problem med sin banvallsbesprutning; det stoppas mellan Ljusdal och Hudiksvall av ett 50-tal personer.

3 augusti - 50 miljoner kr ska investeras i Åre, bl.a. för att bygga liftar, stugby och båthamn; 2/3 av investeringarna betalas av kommun, stat och landsting.

5 augusti - Ett 30-tal miljövårdare ockuperar Sunds skogsflygplats i Hälsingland för att hindra Bergvik&Alas hormoslyrbesprutning av 500 hektar skog i området.

15 augusti - Polischefen i Ängelholm ger tennisförbundet tillåtelse att arrangera Davis Cupmatchen mot Chile i Båstad den 19-21 september.

19 augusti - Gunnar Helén meddelar att han tänker avgå som folkpartiledare.

27 augusti - LO-ekonomen Rudolf Meidner lägger fram ett förslag om löntagarfonder (med samma titel), med Anna Hedborg och Gunnar Fond som medförfattare. Dessa fonder ska ge löntagarnas organisationer aktiemajoriteten i företag med fler än hundra anställda.

20 september - Stora protester äger rum, när Sverige spelar en tennismatch mot Pinochets Chile. Bland andra Sveriges före detta statsminister Tage Erlander deltar i demonstrationerna.

Sport

Muhammed Ali försvarade mästartiteln 4 gånger under 1975. Den sista av dessa titelförsvar var en tredje match mot Joe Frazier. Matchen som gick i Quezon City, Filippinerna 1 oktober är känd som The Thrilla in Manilla.

1 juli - Löparen Anders Gärderud sätter världsrekord på 3 000 meter.

WM i formel 1 Anderstorp

Vasaloppet vinnas på rekordtid av östtysken Gert Dietmar Klaus

Den svenske längdåkaren Thomas Magnuson tillhör världseliten. Främste konkurrent är den norske världsmästaren Magne Myrmo.

April – Sverige tar brons i ishockey-VM. Guld och silver går till Sovjetunionen respektive Tjeckoslovakien.

Björn Borg, som slog igenom 1974, är stor sportidol.

Teknik, vetenskap

Januari - Datorn Altair 8800 släpps och startar mikrodatorrevolutionen.

16 mars - Rymdsonden Mariner 10 flyger förbi planeten Merkurius.

Arbetet med att konstruera USA:s första rymdfärja Columbia påbörjas.

17 juli - Sojuz och Apollo genomför en lyckad dockning i rymden.

En ny teori gör gällande att skräcködlorna (dinosaurier) dog ut genom hormonförändringar som skapade överbefolkning. (Teorin att en jättelik asteroid krockade med jorden kom inte förrän på 1980-talet.)

Kuriosa

Intresset för adoption ökar i Sverige och väntetiden är minst två år.

Vart femte hushåll i Sverige serverar pannkakor en gång i veckan. Crepes är en ny rätt som snabbt blir populär.

Mitthögskolan Härnösand
Institutionen för humaniora
C-uppsats, 10p
Etnologi

Hippie och entreprenör

Etnologiskt perspektiv på gröna vågen

Höstterminen 2002
Författare:
Björn Oskarsson
Handledare:
Åsa Ljungström

1. Inledning	
1:1. Syfte och problemställning	1
1:2. Teoretiska utgångspunkter	2
1:3. Material, metod och avgränsningar	6
1:4. Kritiska aspekter och reflexivitet	7
1:5. Tidsandan	10
2 Analys av intervjumaterialet	11
2:1. Gröna vågen som livsstil och livspolitik	11
2:2. Att flytta ut, risk och tillit som handlingsmöjlighet	13
2:3. Rörelsen och idealen	17
2:4. Erfarenheter och moral för miljön och själen	21
2:5. Landet och staden	24
2:6. Livet bortom landet	26
3. Slutdiskussion	30
Käll- och litteraturförteckning	

Oskarsson, Björn. *Hippie och entreprenör. Etnologiskt perspektiv på gröna vågen.*

C-uppsats i etnologi. Mitthögskolan. Östersund.

Abstrakt

Gröna vågen var en av de proteströrelser som växte fram under 1960-talet. Genom att flytta ut på landsbygden ville grönavågarna visa att det gick att leva alternativt och sundare än de gängse västerländska normerna. Det har nu gått drygt 30 år sedan gröna vågen tog sin början och de första började flytta ut på landsbygden. Många av dem som flyttade ut har sedan dess återvänt till staden och i dag bor inte så många kvar av dem.

Syftet med denna uppsats är att ur fyra personers minnesperspektiv, studera varför vissa valt att bo kvar, vad som hänt med deras ideal och levnadssätt under de år som gått sedan de lämnade staden för landsbygden och hur de förhåller sig till dagens samhälle.

Problemställningen är om gröna vågen kan förstås som en modern företeelse samtidigt som det var ett slags motstånd mot det moderna samhället. De teoretiska perspektiven utgår från kulturteoretiska modernitetsdiskussioner.

Anledningen till att vissa har stannat kvar, beror till stor del av att de har haft lätt att ta till sig nya kunskaper och ta tillvara de möjligheter som växt fram när det skett förändringar i samhället. Informanterna i uppsatsen förhåller sig fortfarande i stor utsträckning kritiska till samhället och deras relation till det moderna skulle kunna uttryckas i termer av motsträvighet, något som befinner sig mellan anpassning och motstånd. Gröna vågen är en del av det moderna men är i dag inte det samma som den var när den startade. Gröna vågen kan ses som en föränderlig brokig enhet som rymmer allt från hippies till entreprenörer.

Sökord: Etnologi, gröna vågen, modernitet, kulturteori, , miljörelsen, hippies, alternativrörelsen, counterurbanisering, boendemiljö, migration, flyttningar.

1. Inledning

Under 60-talet växte en kritik fram mot västvärldens ideologi och sätt att leva. De nya tankarna och idéerna spred sig snabbt. Protester mot orättvisor och miljöförstöring blev allt högre. Genom TV och andra medier kom världen in i människors hem. 1968 nåddes en kulmen av dessa protester och i många av Europas länder rådde en revolutionsstämning. Mot- och alternativrörelser som ville förändra världen bildades. En av dessa rörelser ville genom att bryta mot västvärldens levnadssätt och flytta från staden till landsbygden visa att det gick att leva alternativt och sundare än det gängse idealet. Företeelsen kom att kallas gröna vågen.

Det har nu gått drygt 30 år sedan gröna vågen tog sin början och de första började flytta ut på landsbygden. Gröna vågen fortsatte en bit in på 1980-talet för att sedan ebba ut. Många av dem som flyttat ut återvände till staden och i dag bor inte så många kvar som de en gång var. Många människor drogs med i denna våg och det fanns en allmän positiv inställning till landsbygden i samhället. Sedan 1970-talet har den politiska kartan och vad som står på den politiska och ideologiska agendan förändrats radikalt. Det genompolitiserade 1970-talet, där det mesta kunde ifrågasättas, har förändrats till ett samhälle där företagande och ekonomi står i centrum för debatten.

Gröna vågen var inte den första rörelsen som ifrågasatte livet i staden utan kan fogas in i en tradition mot det moderna och urbana. Formen av revolt är en modern företeelse samtidigt som den utgör ett slags motstånd mot det moderna. Tanken med denna uppsats är att ge ett etnologiskt perspektiv på en företeelse i samhället, ur fem personers minnesperspektiv, som syntes och påverkade sin tid och som till vissa delar lever kvar om än inte så synlig som då.

1.1 Syfte och problemställning

Gröna vågen var ingen homogen rörelse och anledningarna till att man lämnade staden för livet på landet var många och skiftande. Man valde att ”fly staden” utifrån politiska idéer, ideologier inom sekteristiska rörelser till ställningstagande utifrån personliga skäl. Uppsatsen har inte ambitionen att ge någon helhetsbild av företeelsen ”gröna vågen”. Syftet med denna uppsats är att ur fem personers minnesperspektiv studera idérörelsen gröna vågen och grönavågare som bott enskilt och inte i kollektiv och som blivit kvar i byarna. Jag vill klargöra vad som gjort att dessa personer blivit kvar och hur de lever i dag. Uppsatsen syftar även till att se vad som hänt med deras ideal och levnadssätt under den tid som gått sedan de flyttade ut. Uppsatsens syfte är även att klargöra hur de förhåller sig till dagens samhälle och hur detta förhållande kan karakteriseras, när kulmen av gröna vågen är förbi och vi lever i en annan tid med andra förutsättningar.

Många inslag i gröna vågen kan ses som kritik mot det moderna projektets avigsidor och den innehåller inslag som gör att man kan se den som en antimodernistisk strömning (Öberg 2001:133). Problemställningen i denna uppsats är om gröna vågen kan förstås som en modern företeelse samtidigt som den är en slags motstånd mot det moderna. Var den en revolt mot det moderna samhället eller en modern företeelse bland många andra samtida kulturella yttringar eller kanske både och. Om den är att betrakta som en revolt, var den då en progressiv revolt som syftade framåt, bortom det moderna tänkandet och livsstilen eller var den en ”backlash”,

nostalgi, som syftade tillbaka till det gamla bondesamhällets ideal och sätt att leva? Uppsatsen avser att diskutera syfte och problemställning utifrån ett förändringsperspektiv över tid.

1.2 Teoretiska utgångspunkter

Tidningen Land myntade begreppet ”gröna vågen” 1971 och åsyftade ”uttryck för hela den förändrade syn på boendet, på naturens värde, på resurshushållningen och på de ekologiska sambanden som vi nu så tydligt kan iakttaga” (Jonsson 1983:21). De som flyttade ut på landsbygden var oftast kärnfamiljer, men att bilda olika typer av kollektiv förekom också. Under 1970-talet ökade befolkningen på landsbygden på städernas bekostnad (Håkansson, 2000:39).

Sociologen Britta Jonsson har i en studie över alternativa livsformer under 1970-talet studerat personer som har valt att bosätta sig i kollektiv. Kollektiven bestod av en mångfald av grupper med olika organisationsformer. Som hon ser det fanns det två idé- och intresseinriktningar bland de undersökta kollektiven. Den ena inriktningen var olika ekologiska inriktningar, den andra var av andligt terapeutisk slag, ofta orientaliskt inspirerad (Jonsson 1983:149). Jag har i detta arbete valt att studera individer som inte bor i kollektiv utan för sig själva med sin familj. En av informanterna bor emellertid kvar i det som under en period var ett kollektiv. 1970-talets gröna våg är som tidigare nämnts ett vitt begrepp men begreppet associeras i dag av många till den alternativrörelse som växte fram under 1970-talet och som en motkultur till den västerländska livsstilen. Jag har för denna studie valt att se begreppet så. Dessa rörelser var radikala rörelser som ofta placerades på vänsterkanten i den politiska debatten samtidigt som många av dem själva uppfattade den traditionella partipolitiska höger- vänsterskalan som alltför ensidigt inriktad på materiell och ekonomisk tillväxt (Jonsson 1983: 143). Vilket intervjuerna till denna uppsats också har visat på.

Nedan ger jag en presentation av olika idéer och tankar som inspirerat många av dem som gjorde uppror mot samhället under 1960- och 70-talet. Presentationen är inget försök att ge någon helhetsbild av alla idéer som florerade under denna tid utan min tanke är att de skall ge en förståelse till analysen och de citat som jag anför. Det är inte säkert att informanterna har haft dessa tankar och idéer utan presentationen skall ses som ett kontextperspektiv till de teoretiska utgångspunkter som används i analysen av intervjuerna.

En stor inspirationskälla till ungdomsupproret under 1960-talet var den amerikanske filosofi professorn Herbert Marcuse (HM) (Johansson & Miegel 1996: 158). HM (1964/68) framförde en politisk och ideologisk kritik mot det moderna industrisamhällets produktivitet

som verkade nedbrytande på den fria utvecklingen av mänskliga behov och möjligheter. Teknologin och dess produktionssätt bidrog till nya och effektivare former av social kontroll och sammanhållning och i denna kontroll fanns en totalitär tendens. HM ansåg att det avancerade industrisamhället var inne i sista stadiet i förverkligandet av ett historiskt projekt att omvandla och organisera naturen blott som material att behärska. Det teknologiska förnuftet hade blivit till det politiska förnuftet och den ekonomiska friheten stod över tanke- yttrande- och samvetsfrihet. Industrisamhället var totalt likriktat, något som verkar genom manipulation av behoven och förhindrar uppkomsten av en effektiv opposition. Han ansåg att det moderna samhället inte längre kunde definieras i de traditionella termerna av politiska, ekonomiska och intellektuella friheter och för att kunna vinna tillbaka och förverkliga friheterna måste man skapa nya former som svarade mot samhällets möjligheter. Dessa frihetsparoller kunde bara antydans i negativa termer eftersom de utgjorde negationer till de former som då härskade (Marcuse 1968: 14-21).

En central punkt i HMs teorier är skillnaden mellan sanna och falska behov. "Falska" är de som pådyvlas individen av särskilda samhällsintressen för att undertrycka henne. De falska behoven består av allt som håller orättvisor, fattigdom och aggressivitet vid liv. De falska behoven har en social innebörd och tillfredställelsen av dem må vara lyckobringande för individen. Dessa behov är bl.a. att konsumera i enlighet med annonserna. Men det är yttre krafter som bestämmer deras funktion och individen har ingen kontroll över dem. De falska behoven skapar okunnighet och passivitet. Som HM ser det underkastar sig människan sig tingens lag och samhället styr vad som är känslor, våra själar materialiseras och individen suddas ut. "Alienationen har blivit alltigenom objektiv, det alienerade subjektet uppslukas av sin alienerade existens. Det finns bara en dimension, och den finns överallt i alla former". Människan får bara en dimension i tänkande och handlande och det falska medvetandet blir sant (Marcuse 1968:22-32).

"Tyst Vår" av Rachel Carson (1966) var den bok som gjorde västvärlden uppmärksam på vad som höll på att hända med livsmiljön på vår planet. Hennes arbete var en inspirationskälla till den miljörörelse som växte fram under 1960- och 70-talet (Öberg 2001: 123). I boken beskriver hon hur de kemiska preparat som industrin producerar förgiftar världen, hur dessa kemiska ämnen påverkar oss från det att vi avlas till dess att vi dör, att de förekommer över allt och hur de stannar kvar i kvar i jorden under decennier. Hon uppmanar forskarvärlden till en djupare förståelse för vad livet är, och hon uppmanar mänskligheten att inte längre ta råden från dem som påstår att världen måste fyllas med kemiska preparat. Hon menar att det finns

en mångfald av alternativ till den kemiska insektsbekämpningen som alla är biologiska lösningar och inte kemiska (Carson 1966:268f).

För teoretiska utgångspunkter för analys av intervjuerna, diskussion kring fråge- och problemställning har jag till största delen valt att utgå från Anthony Giddens teorier om det moderna samhället. Andra teoretiska perspektiv om moderniteten som jag använder mig av hämtar jag hos kulturforskare och sociologer som Zygmunt Bauman, Peter Berger, Thomas Luckman. Antropologen Ulf Hannerz teorier om olika rörelsers tillkomst kommer jag även att använda mig utav. I avslutningskapitlet diskussioner kommer jag även att använda mig av etnologen Kjell Hansen, sociologen Thomas Ziehes och sociologen Marshall Bermans synpunkter om vad som karaktäriserar det moderna samhället och hur människor förhåller sig till det.

Analysdelen är indelad efter sex olika teman som tillsammans skall sätta in frågeställningarna i ett teoretiskt perspektiv på några olika aspekter av moderniteten samtidigt som analysen skall ge ett underlag för diskussion av uppsatsens problemställning

Det första temat diskuterar *Livsstil och livspolitik*. Människan erbjuds en mångfald av livsstilar i dag och enligt Giddens har valet av livsstil blivit oundvikligt för den enskilda aktören i det moderna samhället. Vi måste i dag också i större utsträckning välja en politisk åskådning för hur vi skall ställa oss till den värld vi lever i. Som Giddens ser det utgår livspolitikerna i dag från frågan "hur skall vi leva"(Giddens 1999:101f, 252). Valet av livsstil sker också från den personliga sociala bakgrunden och stratifierar människors syn på varandra (Bourdieu 1994: 19f).

Att flytta till en ny miljö handlar om *individens syn på risk, tillit till systemet och att se handlingsmöjligheter*, vilket är det andra temat. Giddens anser att människan i dag lever i ett risksamhälle, risker som även kan utgöra positiva möjligheter. Individen i det moderna samhället accepterar att tillvaron inte är predestinerad och är mottaglig för tillfälligheter. I planeringen för framtiden uppsöker individen aktivt risker, en stor del av dessa tas medvetet. Man investerar i framtiden (Giddens 1999: 39, 152).

Det tredje temat behandlar *rörelsen, företeelsen, gröna vågen och idealen*. I det moderna samhället måste människan själv välja hur hon vill leva i det virrvarr av möjligheter och alternativ som finns (Giddens 1999:11). Vi tvingas i dag att själva bestämma hur vår värld ser ut och hur vi skall agera i den. Berger och Luckman menar att verkligheten är subjektiv och att individen själv konstruerar sin verklighet utifrån sina tankar och handlingar (Berger & Luckman 1998:34-35). Hannerz ser två källor till erfarenhet som människor bygger sitt medvetande på i uppkomsten av kulturell mångfald och delkulturer. Den första källan är

perspektivbunden och skapas av egna intryck. Den andra byggs upp genom budskap utifrån, ett medvetande individen får genom att referera erfarenheter från andra personer (Hannerz 1982: 58).

Det fjärde temat handlar om att *leva ett rikare liv* (existentiellt) och att *ta moraliskt ansvar för miljön och själen*. Ett av de stora problemen i dag är hur vi besvarar de moraliska och de existentiella frågorna. Utgångspunkterna i den diskussionen är Giddens teorier om hur de moderna institutionella expertsystemen har tagit över det traditionella samhällets trädning av erfarenheter och avskilt kontakterna mellan vardagsliv och erfarenheter (Giddens 1999: 178f.). I temat ingår även Baumans teorier om det moraliska tomrum, som människan lämnats i, och den ambivalens som bildar kärnan i det mänskliga tänkandet (Bauman 1996:15, 22-23).

I det femte temat diskuteras problematiken i konflikten mellan stad och land, en konflikt som funnits sedan det moderna industrisamhället började växa fram.

I det avslutande temat "*ett liv bortom landet*" använder jag Giddens teorier om det globala samhället där relationer är oberoende av avstånd i tid och rum och de globala risker som består av krig och miljöförstöring (Giddens 1999:99).

I analyskapitlet och i den avslutande diskussionen har Paul Ricoeurs syn på skillnaden mellan begreppen förstå och förklara haft en stor betydelse för mitt tänkande (Efter Johansson & Miegel 1996: 121f). Analyserna är gjorda utifrån en hermeneutisk metod där det subjektivt upplevda kan avläsas, tolkas och på så vis förstås. Eftersom uppsatsen i mycket handlar om ett förändringsperspektiv över tid så har jag försökt att inte låsa mig vid en kontext, ett rum eller fält, utan som etnologen Mikael Vallström (2002) försökt att se det som något mångtydigt och mångdimensionellt (Vallström 2002: 21).

1.3 Material, metod och avgränsningar

Det material som ligger till grund för denna uppsats består av fem intervjuer gjorda under oktober och november år 2002. Informanterna bestod till största delen av män. Vid intervjuerna använde jag mig av en lista bestående av relativt lösa frågor som rörde sig kring varför de flyttat ut, hur det var när de flyttade ut, vad som gjort att de blev kvar, Vad gjorde att andra flyttade därifrån. Vid alla intervjuerna användes bandspelare. Materialet har sedan transkriberats och utskrifterna är så gjorda att jag har försökt att behålla talspråket i så stor utsträckning som möjligt. Vid användande av citat från intervjuerna i uppsatsen har vissa justeringar gjorts av tydlighetsskäl. Den sammanlagda mängden av utskrifter består av drygt 50 sidor maskinskrivet material. En av informanterna har en egen hemsida på internet där jag

hämtat delar av materialet till uppsatsen. På hemsidan berättar han om sina problem med stavning och de citat jag tagit därifrån har jag inte alltid justerat. Jag har valt att ge informanterna fingerade namn. Detta för att denna text inte i första hand handlar om dem som individer, utan om allmänna processer, samt för att i någon mån skydda deras anonymitet.

Antalet intervjuade personer var fem, fyra män och en kvinna, alla var i femtio års åldern och där över. Tre av intervjupersonerna var uppvuxna i Stockholmsområdet, En av informanterna var född i Jämtland men utflyttad till Stockholm när han var barn. Den femte personen är uppvuxen på landsbygden och har aldrig bott i någon stad. Alla informanterna har bedrivit odlingar eller jordbruk i någon skala på de platser där de bor.

Pelle som flyttade ut i slutet på 1970-talet har arbetat med olika arbeten och driver sedan ett antal år tillbaka en fabrik som tillverkar sågblad.

Karl flyttade från Stockholm under första hälften av 1970-talet. Även han har haft olika sorters arbeten och i dag driver han en matvaruaffär, gästhus och har en konsultfirma. Från början var huset där han bor ett kollektiv men i dag bor han där ensam med sin familj.

Stig är också från Stockholm och har flyttat runt mellan olika orter. Han är bofast på sin gård sedan mitten av 1980-talet. Han har varit diversearbetare, i dag arbetar han främst med jordbruk, dels med sitt eget samt som avbytare och har en egen firma inom friluftssektorn.

Lars och Pia har arbetat mestadels inom den offentliga sektorn. Lars har sedan flytten ut utbildat sig till lärare. Pia har till största delen arbetat hemma men även inom barnomsorgen och hemtjänsten. De flyttade till sin gård i början av 1980-talet.

Företeelsen gröna vågen förknippas ofta med kollektiv som var inriktade på miljövänliga alternativa driftsformer. Ett vanligare uttryck för gröna vågen, än att bosätta sig i kollektiv, var att flytta ut på landsbygden och bosätta sig i egna gårdar och hus. För att begränsa denna studie har jag valt att studera personer som flyttade ut på egen hand och inte de som bott i kollektiv. De skulle även ha flyttat från staden ut till landet under den period som räknas till gröna vågen, från slutet av 1960-talet till början av 1980-talet. Som jag ser det är den yttre påverkan på en person betydligt större om man lever för sig själv i en miljö omgiven av andra värderingar än om man bor i ett kollektiv där personens värderingar delas av många. Det fanns även en allmän tendens i tiden att flytta från storstäderna och till mindre orter under 1970-talet. Av den anledningen har jag valt att intervjua personer som på något sätt tog ställning i frågor om miljö, stad och land och på något vis var politiskt aktiva.

1.4 Kritiska aspekter och reflexivitet

Detta arbete handlar i första hand inte om informanterna som personer utan om den helhet som deras individuella berättelser ger till analysen. Beskrivningarna i uppsatsen skall ses som generella men direkta citat är personliga och med det menas inget annat än vad de faktiskt sagt (Jfr Hansen 1998: 32).

Den metod jag valt för att göra denna analys bygger på ett hermeneutiskt tänkande där människans berättelser om sin subjektivt upplevda verklighet som de vill säga något om, kan avläsas och tolkas och på så vis förstås. Paul Ricoeurs syn på skillnaden mellan begreppen förstå och förklara, där förklaringen av ett problem kan ges genom objektiva strukturella analyser medan han i kunskapsförståelse ser människan som självreflexiv med en egen vilja, har påverkat mina analyser i stor utsträckning (efter Johansson & Miegel 1996: 121f). Människan gör sina personliga val utifrån sin övertygelse, upplevelser och erfarenheter etc. och har förmågan att påverka sin situation i stor utsträckning men begränsas i sina strävanden av objektiva förutsättningar som exempelvis ekonomiska strukturer i samhället. Människan är en handlande varelse och Ricoeurs antagande att det sociala livet är symboliskt konstituerat och att hon handlar och talar på ett meningsfullt sätt, är viktigt i mitt analysarbete (efter Johansson & Miegel 1996: 122).

Uppsatsen avser även att diskutera syfte och problemställning utifrån ett förändringsperspektiv över tid. Berättandet sker i nutid och informanterna har påverkats av tidens tankar och idéer under de år som gått sedan de flyttade ut. Detta påverkar givetvis hur de ser på det förflutna och svaren berättar kanske mer hur de ser på saken i dag än hur de såg på saken när det begav sig. Mina teoretiska utgångspunkter är moderna samhällsteorier som finns i dagens akademiska debatt. Många av dessa perspektiv och tankar fanns inte i samhällsdebatten på 1970-talet. Problem uppstår hur jag skall förhålla mig till berättelserna och min egen text. Det jag vill försöka komma åt i diskussionen kan sägas ligga mellan hur informanterna diskuterade och tänkte när de flyttade ut och i dag. Frågan är om detta låter sig göras. Etnologen Mikael Vallström (2002) diskuterar detta och menar att en text endast undantagsvis kan hänföras till en kontext, ett rum eller fält. Han ser tvärtom att det kan vara resultatet av motsatta ståndpunkter och logiker och kan av den anledningen vara fundamentalt tvetydiga. Han menar att författaren eller texten inte behöver vara fastlåst vid någon talposition, rum, fält eller innesluten i ett ofrånkomligt vetenskapligt rum. Som han uppfattar sin egen ståndpunkt så kan det lika gärna röra sig om mångtydighet och mångdimensionalitet (Vallström 2002: 21).

Eftersom jag personligen inte kände någon grönavgare så fick jag fråga bland mina bekanta om hjälp av intervjupersoner till uppsatsen. Tyvärr så fick jag bara tag i manliga informanter. I början kändes det besvärade att så var fallet, men efter en stunds funderande så förlikade jag mig med tanken att bara i princip intervjua män, vid ett tillfälle var frun/sambo med i en underordnad roll, och erkänna att uppsatsen i huvudsak är skriven ur ett manligt perspektiv och se den som sådan. Även om jag inte har några intentioner att diskutera begrepp som genus eller kön betyder det inte att studien är neutral på något vis.

Undersökningar som tror sig vara könsblinda har omedvetet lett till ett mansperspektiv (Nilsson 1999: 17; Lundgren 1990: 78). Att jag bara fick tag i manliga informanter kanske även belyser andra problem som till exempel att det råder ett överskott av män på landsbygden vilket möjligen också kan vara fallet med de grönavgare som stannat kvar?

Etnologin är en bred disciplin som studerar människa och kultur. Utgångspunkten för att studera, beskriva och analysera kulturer och kulturmönster ligger alltid i författarens världsbild och uppfattning om den. Kulturforskning kan aldrig vara neutral och värderingsfri utan den står alltid i relation till det den studerar. Relationen består i den kunskap / förförståelse om ämnet och människorna som studeras. All empiri är på något sätt teoriimpregnerad och de beskrivningar av verkligheten som görs, formas av beskrivarens verklighet, den verklighet som tas för given (Berger & Luckman 1998: 32). Sådana antaganden verkar i forskningsprocessen och vetandet får en symbolisk karaktär och det som skrivs utgår från det förkonstruerade. Producerandet av ny kunskap är sålunda alltid perspektivbundet av den anledningen att det måste till en förförståelse för att skaffa sig kunskaper och förstå olika kulturer och fenomen inom kulturen (Nilsson 1999:41). Anthony Giddens menar att relationen mellan sociologin och dess studieobjekt och människors handlande under modernitetens betingelser måste förstås genom en dubbel hermeneutik. Som i en spiral går den sociologiska kunskapen in, kommer ut, och går in i det sociala livets värld. På så vis rekonstruerar sociologin sig själv och den värld den studerar och bidrar till att konstituera det moderna samhället (Giddens 1996: 24f).

Frågan om hur kunskap skapas och blir till är därför även en fråga om etik, hur jag som forskare ser på, och ställer mig till, det material som jag tagit fram. Kunskap är i slutändan att betrakta som ett ställningstagande. Genom att fastslå vad jag kommit fram till i min undersökning gör jag ett ställningstagande. Jag bestämmer mig för att det undersökta faktiskt förhåller sig på ett visst sätt. En av de grundläggande frågorna före ställningstagandet är därför mitt förhållningssätt till det jag undersöker, beskriver, diskuterar och tolkar under själva arbetsprocessen, kunskapsuppbyggandet.

I många etnologiska studier undersöker man något som står i förhållande till det som ses som det normala, något som kan beskrivas som "det Andra", en annorlunda kulturyttring eller en annan tankevärld. Som Vallström ser det förutsätter etnologiskt arbete många gånger ett fältarbete vilket innebär att jag som forskare möter andra människor, deltar, att jag på något sätt är i ett direkt förhållande till fältet samtidigt som det är min uppgift att distansera mig från fältet. Frågan blir då hur jag ska kunna översätta vad "den Andre" sagt, från det kulturella till det vetenskapliga, från erfarenhet till text, utan att texten eller vetenskapen förvanskar den för mig beskrivna verkligheten. Hur skall jag genom min tolkning kunna ge rättvisa åt det jag hört? (Vallström 2002: 8f). Perspektiven i ett arbete bör ständigt ifrågasättas och diskuteras av den anledningen att det finns skillnader i mitt och informanternas sätt att tänka och beskriva och i det symbolspråk vi använder oss av. Vi förstår och beskriver världen olika och vad vi gör när vi studerar andra är en "objektivering av objektiveringen" (Bourdieu & Wacquant 1992:69). I mitt fall handlar det om att försöka beskriva en idérörelse, som på många sätt ställde sig i opposition till de ideal som rådde, och försöka se generella förändring över tid ur ett individuellt perspektiv.

Etnologen Mikael Vallström (2002: 162f) anser att den klassiska etnologin har haft ett etiskt problem med att beskriva "det andra". De flesta av dessa äldre beskrivningar är som han ser det, ofta idealiserade eller ensidigt kritiska till det man studerat. Han menar att i stället för att se exempelvis folktron som en social eller etisk världsbild kan man se den som relationell, 'icke neutral' verklighetsuppfattning om varat som i grunden är något 'levande' och meningsfullt. Enligt honom skulle man på så vis kunna uppfatta 'det andra', som inte är modernt, som något *samtida* och *pågående* (Vallström 2002: 162f).

1.5 Tidsandan

Nedan ger jag en kort beskrivning av Sveriges 1900-tal historia med tyngdpunkt på 1950-talet och framåt. Tanken med beskrivningen är att ge en bakgrund till hur samhället förutom politiskt såg ut och under vilka förutsättningar gröna vågen kom till. Sverige omvandlades snabbt från ett bondesamhälle till en industrination. Det var först under 1930-talet som invånare i städerna blev fler än de som bodde på landsbygden. Denna befolkningsrörelse accentuerades efter andra världskriget. På en generell nivå kopplas detta till den stora strukturomvandling som skedde av Sverige. En snabbt växande industri å ena sidan och stor rationalisering och effektivisering av jordbruket å den andra, var en förutsättning för det välfärdssamhälle som byggdes upp under denna tid. Trygghetssystem, vård och omsorg var viktiga inslag i denna politik. En växande arbetsmarknad med nya arbetsuppgifter krävde att

de som skulle in i på arbetsmarknaden fick utbildning. Från att före 2:a världskriget bara haft en allmän sexårig folkskola gick landet till att ha en nioårig grundskola i mitten av 1960-talet. I stället för realskola infördes tvååriga praktiska och treåriga gymnasieutbildningar, högskolereformer gjorde det möjligt för fler att läsa på universitet. I den omstrukturering som Sverige genomgick utbildades och omskolades de äldre eller de som hade fel yrkeskunskaper på kurser i statens regi. Under industrialiseringen växte ett stort antal folkrörelser fram som en del av påskyndandet av välfärdssamhället.

I norra Sverige minskade befolkningen snabbt efter andra världskriget fram till början av 1970-talet. Orsakerna till denna demografiska förändring var den strukturomvandling som hela landet genomgick. En förutsättning för den välfärdspolitik som fördes var en centralstyrning och regleringar av verksamheter (Hansen 1998:13). Sverige gick under 1900-talet från ett traditionellt bondesamhälle till vad man brukar kalla ett modernt samhälle. En stor grupp människor i Sverige har av den anledningen fortfarande sina rötter på landsbygden.

Samhället under 1970-talet präglades av en allmänt positiv bild av landsbygden och en stor förståelse för landsbygdens problem. Inom det politiska området hade landsbygdens parti, Centerpartiet, stora framgångar i valen och dess partiledare Torbjörn Fälldin var under några år Sveriges statsminister. Den kommersiella kulturen påverkades av tidens strömmar och många sångtexter handlade om landsbygden och längtan dit som i till exempel Lena Anderssons ”Inte konstigt att man längtar bort någon gång”. 1971 började TV-serien ”Hem till byn” som fortfarande återkommer i TV med nya avsnitt med jämna mellanrum. Den amerikanske sociologen Marshall Berman karakteriserar 1970-talet som ett årtionde då man sökte sig bakåt till hemmet, barndomen och till samhällets historia, det förflutna. 1970-talets ekologiska tankar gjorde att man försökte finna nya möjligheter och meningar med äldre föremål, ett återbruk av föremålen. (Berman 1988: 320-325)

2. Analys av intervjumaterialet

I detta kapitel skall jag analysera intervjuerna efter sex olika teman som satt in frågeställningarna i ett teoretiskt perspektiv på några olika aspekter av moderniteten. Dessa teman skall vara till underlag och bära den slutdiskussion som förs i kapitel 3.

2.1 Gröna vågen som livsstil och livspolitik

Anthony Giddens menar att livsstil är något som har blivit mer eller mindre oundvikligt för den enskilde aktören i det moderna samhället. I det moderna samhället erbjuds individen en mångfald av livsstilsval, både gällande arbete och konsumtion. Moderniteten som i sin grund inte är fundamentalistisk hjälper inte individen att bestämma vad den skall välja (Giddens 1999:101f). Som Bourdieu ser det är valet av livsstil dock inte helt fritt utan styrs till stor del av personens sociala härkomst. Valet av livsstil sker också utifrån det ekonomiska och kulturella kapital som individen disponerar. Livsstilen strukturerar och stratifierar grupper syn på varandra, som system av relationer och skillnader (Bourdieu 1994: 19f). Valet av livsstil och planering av livet är en del av aktörens liv, en viktig del också de institutionella ramar som formar individens agerande (Giddens 1999: 107).

Gröna vågen brukar räknas som en livsstilsrörelse som hade sin grund i kritiken utav det moderna samhällets avigsidor som de bland annat ansåg att det urbana samhället gav (Öberg. 2001:131). Den sociala bakgrunden bland de som deltog ser ut att ha varit skiftande. Medlemmarna i de kollektiv som bildades under denna period kom från olika miljöer i fråga om klasstillhörighet och utbildning, den förenande kraften var engagemanget i samhällsfrågor om miljö och framtidsfrågor (Öberg 2001:134).

Huruvida gröna vågen var en livsstil eller inte är en personlig fråga men handlar även om hur omgivningen ser på personen. I den första kontakten med bybefolkningen upplevde alla informanter att de var annorlunda och inte riktigt passade in i den kulturella normen som fanns på orten. De var dock medvetna om detta redan då de kom.” Jag kom ju ändå hit barfota, hår på halva ryggen å ett dragspel på halsen. Jag stack ju av så det vissla om det” (Pelle 2002.10). Även om det för de flesta inte var några större problem att komma i kontakt med lokalbefolkningen, kunde det ta ett tag innan man kände sig något så när accepterad. Beslutet att överge staden var klart och planerat när informanterna i denna uppsats flyttade ut och de var idémässigt medvetna om varför de gjorde valet.

I dag måste vi i större utsträckning än tidigare välja en politisk åskådning för hur vi skall ställa oss till den värld vi lever i. En av modernismens tidiga tankar och idéer var att människan skulle frigöra sig från traditionernas och sedvänjornas bojor, en emancipatorisk politik. Under 1800-talet uppstod en rad rörelser och partier som kämpade för social frigörelse, reducering av eller avskaffande av ojämlikheter, förtryck och en fördelning av makt. Franska revolutionens slagord frihet, jämlikhet och broderskap är ett uttryck för detta. Som Giddens ser det har emancipationen under senmoderniteten nått så långt att livspolitik i

dag mer handlar om politiska beslut som bygger på valfrihet och makt som en förändringskapacitet. I dag handlar det mer enligt honom om att skapa moraliskt försvarbara livsformer som befrämjar självförverkligande där hänsyn till hela mänskligheten tas. Etiken i den senmodernistiska livspolitikerna utgår från frågan "hur skall vi leva?" (Giddens 1999: 252).

Om man ser till den definition som jag använder mig av i uppsatsen, innebär begreppet gröna vågen ett mer eller mindre medvetet beslut av individen, som tar ställning till frågan om hur man skall leva. De rent moraliska aspekterna av valet att flytta ut diskuterades inte djupare i intervjuerna. Det framkom dock att vissa moraliska aspekter påverkade vardagslivet, exempelvis i fråga om vad de åt eller vad gäller energiförsörjningen. Frågan är om beslutet var personligt eller utgick från ett politiskt ställningstagande. I alla intervjuerna kom det fram ställningstagande som hade grunden i en politisk idé, som var skeptisk till eller direkt ifrågasatte samhällets normer. Några av informanterna var mer uttalat politiska än andra. Pelle, som varit aktiv i Miljöpartiet, har arbetat med större personliga projekt som att bl.a. bygga upp egna byggnader på tomten och att bygga upp en tillverkning av sågblad. Han flyttade upp av mer personliga skäl och hade inga direkta politiska visioner med flytten och säger:

Nä, men jag vet inte om det var det jag gjorde rätt i att inte komma hit å predika och alternativ odling eller något sådant där. Utan jag kom snarare hit och fråga hur fan gör man om man vill odla potatis å så där (Pelle 2002.10).

1960- och 1970-talens hippierörelse, vänstervåg och alternativrörelse var emancipatorisk till sin karaktär. Mycket av dessa rörelser politik handlade om frigörelse från ojämlikheter och förtryck. Etiken i rörelserna handlade mycket om rättvisa, jämlikhet och deltagande. Lars hade en klar politisk identitet men själva beslutet att flytta berodde mer på personliga skäl som hans eget välbefinnande och barnens uppväxt. Den frihet som han sökte på den tiden tycker han istället har blivit mindre och säger:

Ja visst, det har blivit mer kapitalistiskt samhälle i dag. De har större möjligheter att styra vad folk skall tycka och tänka /.../ ...och ser man på den struktur som EU kommer att få, så tror jag också att det är ett mer förtryckande av folk (Lars 2002.10)

För Karl var det en politisk handling att lämna storstaden. Lösningarna på de problem som han såg det och fortfarande ser det, fanns att finna på landsbygden. Det var där det fanns möjligheter för individen att påverka sin situation och möjligheter att förändra samhället.

Så jag menar det är helt klart bättre livskvalitet här, det är det inget att snacka om /.../ ... här har man ju förutsättningar att göra saker med sitt liv å sin verksamhet. Jag menar skulle vi bestämma oss för en gemensam grej här i byn, vilket vi gjort i flera fall. Så har vi möjligheter att göra det. Däremot sitter du i en förort nere i Stockholm kan du inte göra ett förbannade dugg utom möjligen påverka vilka blommor man skall ha i rabatten. Det är väl det som jag tycker är fördelen, den riktigt stora fördelen, med att bo i en mindre by i dag att man har möjligheter att påverka, dels sitt eget liv utan även sin omgivning. Här är inte strukturerna låsta på samma sätt som de är i stan (Karl 2002.11).

2.2 Att flytta ut, risk och tillit som handlingsmöjlighet

Att ta steget och flytta ut från staden verkar inte ha upplevts som något större risktagande när informanterna gav sig iväg. Ingen av dem betonar riskerna och jag får intrycket att det fanns en stark medvetenhet om vad de ville när de flyttade. Stig såg möjligen en liten risk med flytten och hyrde ut sin lägenhet i Stockholm utifall han skulle behöva den igen. ”Så bodde jag där och hyrde ut lägenheten jag hade i Stockholm, i andra hand”(Stig 2002.11). I dag har alla informanterna en något sånär säker ekonomisk grund att stå på och av samtalen att döma ser det mer ut som problemen med att kunna etablera sig och bli kvar varit större. Ingen säger sig ångra flytten, så de risker de tog när de lämnade staden ansågs nog små, om de överhuvudtaget upplevdes som ett risktagande.

Giddens anser att individen har en rad konkurrerande handlingsmöjligheter i det moderna samhället och väljer, medvetet eller inte, bland dessa handlingsmöjligheter om sådana finns, eller bryter med dem (Giddens 1999: 33). Han ser den stora samhällsomvandling, som hela västvärlden genomgått under 1900-talet, som något som har förändrat människans tillvaro i grunden. Det sociala livets karaktär och de mest personliga aspekterna av erfarenheterna påverkas. Den omvandling av samhället som moderna institutioner har medfört är inte direkt knuten till individens tillvaro och skapandet av personligheten (Giddens 1999: 9). Ett specifikt drag för den nya tiden är de starka förbindelserna mellan å ena sidan globala påverkningar och andra sidan personliga dispositioner. Den individ som lever under de livsvillkor som moderniteten skapat, påverkas av en rad abstrakta system (finansiella system och experter) och kan bara tillgodogöra sig en ytlig kunskap om dessa teknikaliteter. Samtidigt är individen medveten om deras bräcklighet och begränsningar. System och teknik kan i det moderna samhället visa sig felaktiga och bytas ut. I planeringen för framtiden uppsöker individen aktivt risker, en stor del av dessa tas medvetet. Man investerar i framtiden (Giddens 1999:152).

Efterkrigstidens utflyttning från landsbygden och försäljning av gårdarna gav förutsättningar och var en handlingsmöjlighet för dem som ville flytta ut på landsbygden och ansluta sig till grönavågen. Möjligheten att i största utsträckning bryta med systemet och att kunna flytta var en viktig del av det personliga skapandet. För Karls del var det ett del letande innan han och hans kamrater hittade huset där de ville ”landa”.

Så det stod ju tomt huset när vi kom/.../Så blev jag då hitbjuden om det var påsken 72 eller 73, 72 var det nog, flyttade in i skarven för hon som bodde här ägde båda kåkarna/.../ Så blev jag erbjuden att köpa det här stället och som sagt det var en sådan här gnistrande dag när jag kom hit första gången, kommer jag aldrig att glömma. Det var ju inte så mycket att orda om, så jag köpte stället (Karl 2002.11).

Många av de gårdar som lämnats öde var ofta eftersatta och i behov av renovering och kunde ligga avsidet i förhållande till bycentrum. Detta behövde inte vara något hinder utan kunde i stället ses som en fördel. Valet av enklare bostad styrdes, dels av den lägre kostnaden vid själva köpet, dels även av att det var en del av den ideologi som fanns inom rörelsen. Gårdens läge hade ingen betydelse för Lars när han fick svar på sin annons om att hyra gård: ”Det fick jag ju talat om att det finns ingen vinterväg å huset är väldigt litet och det ligger väldigt isolerat. Men det gör ingenting för mig, det blir bra, det klarar vi”(Lars 2002.10).

De första Karl delade huset med ansåg att huset var för modernt och valde därför att ta bort moderna inventarier för att det skulle bli ”rätt”.

Så hade man väl renoverat någon gång kanske under 50-talet skulle jag kunna tänka mig, satte in nya elspisar och sådant där. Sånt där rev vi ju ut för vi skulle ju ha vedspis, det var inte snack om något annat. Det tyckte folk i byn var jävligt konstigt (Karl 2002.11).

Överskottet av bostäder som fanns på landsbygden var en grundförutsättning för att man överhuvudtaget skulle kunna flytta ut på landet och den handlingsmöjlighet som öppnade vägen för grönavågen. Många av dem som flyttade ut hade få eller nästan inga kunskaper om hur det var att leva på landsbygden och problem uppstod. Som för Lars när vattenledningen frös första vintern och han var tvungen att ringa elektrikern och fick svaret: ”Det har fröse, sa han. ’Ja man kanske skulle ha en handbok för att bo så här då. Ja kanske det’, sa han. -Sur och butter” (Lars 2002.10).

Ett av de stora problemen, när man väl valt att flytta ut, var att kunna finna inkomster som säkrade försörjningen och som gjorde det möjligt att bo kvar. Under 1970-talet fanns det

fortfarande möjligheter till mindre ”påhugg” hos bl.a. bönderna i trakten – som Karl uttryckte det ”...det fanns ju ändå skitjobb som vi hoppade in på då, skottade dynga hos folk å vi var getare” (Karl 2002.11), vilket det är betydligt mindre av i dag. Arbetsmarknaden är i dag mer specialiserad än under 1970-talet och de flesta jobb som finns är heltidsarbeten som kräver utbildning i större utsträckning. En handlingsmöjlighet vid perioder med sämre inkomstmöjligheter som växte fram under 1960-talet var omskolning vid AMU-center samt arbetslöshetsförsäkringen som inneburit en större trygghet vid arbetslöshet. För dem som jag intervjuat, verkar inte möjligheterna till arbete och försörjning varit ett speciellt stort problem. Pelle har utnyttjat AMU en gång under de 23 år han bott här i övrigt har han haft arbete:

Jag jobbade mycket här uppe, renoverade möbler och byggde möbler på vintrarna och så byggde jag hus på somrarna och så jobbade jag i skogen och tog det som fanns framför mig. Jag har faktiskt inte varit arbetslös en dag under de här åren. Jag har gått på AMU en gång när en axel gick sönder (Pelle 2002.10).

En annan viktig förändring i samhället under efterkrigstiden är den offentliga sektorns utbyggnad. Den offentliga sektorn har skapat helt nya förutsättningar för landsbygdbefolkningen att kunna utbilda sig och få chansen att arbeta nära sin hemort. Lars har sedan flytten från Stockholm utbildat sig till lärare och arbetar i dag på byskolan. Pia har till största delen varit hemarbetande har haft olika arbeten inom den offentliga sektorn.

Långpendling till arbete har för några informanter setts som en handlingsmöjlighet att periodvis skaffa sig inkomster och samtidigt kunna bo kvar. De första åren var för vissa oklara när det gällde att hitta en mer stadigvarande inkomst vilket gjorde att arbetspendlingen sågs som en möjlighet att kunna bo kvar. Pelle berättar: ”Jag hade ju inte tillräckligt med jobb här uppe så jag tog på mig lite jobb, bl.a. så gjorde jag jobb åt stockholm företag....” (Pelle 2002.10). Pendlingsperioderna kunde vara långa både avstånds- och tidsmässigt. Stig har haft två bostäder i Jämtland sedan han lämnade Stockholm. Under ett större antal år så arbetade och studerade han om vart annat i Norge, Stockholm och bostaden i Jämtland för att bli helt bofast först 1985. ”Så åkte vi till Norge och jobba, jag jobba och hon skötte ungen då, bodde i husvagn och var här på sommaren. Vet inte om det var två år vi var i Norge på vintrarna” (Stig 2002.11).

Det moderna samhället är i ständig förändring. Nya abstrakta systemen skapas vilket gör att individen hela tiden måste skaffa sig ny kunskap för att se vilka handlingsmöjligheter som finns till buds när livssituationen förändras. De nya handlingsmöjligheterna innebär även ett

risktagande. Att inte skaffa sig kunskap om förändringar i samhället innebär även det en risk. Gamla system och gammal kunskap kan fort bli oanvändbar och individen ställs mer eller mindre utanför samhällsgemenskapen. För de jag har intervjuat verkar förändringarna i samhället inte ha skapat några direkta större problem utan de har sett vilka möjligheter som skapats och försökt att utnyttja dessa. Under de senaste decennierna har det diskuterats mycket om eget företagande och vilka möjligheter som det kan ge. Staten och näringslivet har satsat mycket pengar i detta och om man vill bo på platser där inkomstmöjligheterna är mer begränsade än i tätorten, är eget företagande en möjlighet.

I mitten av 1980-talet fick Pelle möjligheten att delta i ett forskningsprojekt med KTH om handhållna verktyg. Detta ledde fram till att han i början av 1990-talet började med en produktutveckling och försöksproduktion av sågar. Arbetet med att bygga upp en tillverkning av sågar har tagit lång tid och inneburit mycket inhämtning av ny kunskap. ”Vi har hållit på och tragglat med sågarna i många år. Så det har inte gått spikrakt om vi säger så. Utan det är svårt att bygga upp en fabrik från början” (Pelle 2002.10). Den möjlighet som Pelle fick genom att delta i KTH’s forskningsprojekt och uppbyggandet av en egen produktion har gjort att nya handlingsmöjligheter med nya riskmoment har öppnat sig och vyerna sträcker sig i dag långt bortom den egna gården. Han försöker nu att komma in i det återinvesteringsprogram som SAAB och svenska staten lovade Sydafrika vid JAS affären. ”Där har vi chansen, den har varit lite för liten, min investering, men då skall jag gå samman med en österrikare som tillverkar filar” (Pelle 2002.10). På längre sikt hoppas Pelle att dessa investeringar skall kunna ge fler arbetstillfällen i Strömsund även om man måste producera på andra ställen i världen och säger: ”Kan man göra det i Sverige kan man lika gärna göra det i Jämtland. Det är ingen idé att göra det i Stockholm” (Pelle 2002.10)

En medvetenhet om de nya handlingsmöjligheterna finns. Men de granskas kritiskt och det finns även skepsis mot de nya möjligheterna. Datorer och IT är något som alla ser ut att använda i samma utsträckning som hos svensken i allmänhet. Stig har en egen hemsida där han berättar om sig själv sina idéer och sitt företag. Som han något ironiskt skriver om på webbsidan ”Affärsplan ska ju ha en sådan när man har företag” (www.naturliv.nu 2002.11). Karl ser datateknikens möjligheter att skapa arbetstillfällen på lands- och glesbygd men han har svårt att se den som någon räddare. -”...och det är väl schysst att de kan bo hemma och ha det. Utföra det som ett distansarbete och någon slags tjänst på nätet som kan dryga ut inkomsterna” (Karl 2002.11).

Intervjupersonernas berättelser kopplar jag till Giddens som anser att människan i dag lever i ett risksamhälle, risker som även kan utgöra positiva möjligheter. Individen i det

moderna samhället accepterar att tillvaron inte är predestinerad och är mottaglig för tillfälligheter. Enligt honom karakteriseras högmoderniteten av en utbredd skepticism gentemot uppfattningen att den allt mer sekulariserade förståelse av att tingens natur leder tillvaron för människorna till en tryggare och mer berikande värld. I kombination med medvetenhet om att vetenskapen och teknologin har två sidor skapas nya risker och faror för individen (Giddens 1999: 39).

2.3 Rörelsen och idealen

Det moderna industrisamhället skiljer sig betydligt från tidigare samhällen där människorna levde i traditionernas och religionens trygga förvisning. I vårt samhälle styrs ordningen av det kritiska förnuftet och tvivlet är ett drag i det moderna samhället. I det moderna tänkandet måste all kunskap ha en hypotes och kunna verifieras. Men sanning är reviderbar och kan mycket väl förkastas senare. Experters uttalanden som är viktiga för individens kunskaper om sig själv och sin omgivning är ofta motstridiga sinsemellan. I detta virrvarr av möjligheter och alternativ som finns måste personen välja för att på bästa sätt kunna leva i det som vi ser som det normala (Giddens 1999: 11).

I slutet på 1960-talet nåddes kulmen av den radikaliseringsprocess som pågått i samhället under hela decenniet. Värderingarna försköts snabbt åt vänster och att se på världen genom ett annat perspektiv slog igenom. Alla aspekter av verkligheten politiserades, allt som kunde utmanas, utmanades. (Öberg 2001: 123). Att bryta med staden och de strukturer som fanns där och flytta ut på landet var för vissa personer en viktig del i medvetandegörandet om det västerländska samhällets avigsidor och faror. När Karl och delar av hans umgängeskrets lämnade Stockholm diskuterade man på följande vis:

Det var egentligen flera faktorer då. Dels så fanns det ju en politisk medvetenhet alltså hela vad skall man säga, Vietnamkrigets syndrom så att säga, att man började ifrågasätta helt enkelt vad det var för typ av samhälle vi höll på att bygga. Så var det den politiska biten att söka efter ett annat sätt att organisera livet på och så var det väl en del hippieromantik. /.../ Sen framför allt då, att vi hade väl ingen större lust någon av oss att ingå i de strukturer som fanns för handen i Stockholm så att säga. Utan vi ville göra något som var mera, alltså befrämja livet på ett helt annat sätt” (Karl 2002.11).

Människorna tvingas i dag att själva försöka bestämma hur vår värld ser ut och hur vi ska agera i den. De amerikanska kunskapsociologerna Berger och Luckman menar för att förstå verkligheten måste vi bilda oss en uppfattning om dess inneboende karaktär.

”Vardagsvärlden tas inte bara för given som verklighet av de vanliga samhällsmedlemmarna under det subjektivt meningsfulla liv de lever. Det är en värld som har sitt ursprung i deras tankar och handlingar, som vidmakthålls som verklig genom dessa” (Berger & Luckman 1998: 31 ff). De menar att verkligheten är subjektiv och att människan konstruerar sin egen verklighet. Samtidigt är vi medvetna om att andra ser på verkligheten på ett sätt som inte överensstämmer med mitt sätt att se. Vi är medvetna om att världen består av en mängd av verkligheter. Vårt agerande i verkligheten styrs av varierande grader av närhet och avstånd, både rumsligt och tidsmässigt. Närmast oss finns en zon som vi kan påverka och manipulera, ett område som vi agerar i. Zonerna längre bort från vårt vardagliga liv är vi mindre intresserade utav (Berger & Luckman 1996: 31 ff).

1970-talets radikala rörelser såg inte enbart till det personliga planet utan ville förändra hela samhället och skapa en ny verklighet (nytt samhälle) för människorna att leva och agera i. De hade en helt annan uppfattning av hur den verkligheten vi människor lever i borde se ut. De ville skapa ett samhälle med moraliskt försvarbara livsformer. En del i kampen för en förändring av samhället och människors vardag var för Karl att flytta från staden.

Framför allt får vi inte glömma alltså att i själva hippierörelsens grundbegrepp ligger ju kampen mot storsamhället, att man i alla lägen förstår vem som är fienden om man nu kan säga så i ett citationstecken att det är inte enskilda människor hit eller dit utan det är systemet som skapar den verklighet vi lever i (Karl 2002.11).

Tanke- och idéburna rörelser och sammanslutningar är viktiga instrument för att föra ut budskap och de fyller även en social funktion i människors liv. Varje individ har en varierande uppsättning av erfarenheter som införlivats i vårt medvetande. I ett samhälle som ger individen ett stort antal olika situationer att uppleva deltar bara somliga. Hannerz diskuterar i en artikel medlen att förstå och uppnå en sammanhållen syn på den kulturella mångfalden och uppkomsten av del kulturer. I den särskiljer han på två sorters källor till erfarenhet som människor bygger sitt medvetande av. Det första sättet som individen bygger upp medvetenheten på kallar han ”perspektiv”. Medvetandet byggs upp på intryck som hon gör på egen hand, den personliga erfarenheten som görs på en viss position, plats i samhället. Det är inte bara en passiv registrering utan även tolkningar, fantasier och förställningar med

sin personliga erfarenhet som grund som bygger medvetandet. Människors medvetande påverkas i olika riktningar även om de upplever samma händelse, beroende på vilket perspektiv individerna har i sin delaktighet i händelsen. Den andra sortens medvetandebyggande gör individen genom refererande av erfarenheter från andra personer i form av färdiga tolkningar eller färdiga idéer. Det kan gälla tolkningar av samma erfarenheter eller andras erfarenheter och på så vis reproduceras samma medvetande. Detta kallar han medvetandebyggande genom ”budskap” (Hannerz 1982: 58).

Gröna vågen växte fram under period när många olika radikala rörelser och miljörörelser fanns på den politiska scenen. Öberg beskriver hur de från början öppna rörelserna under 1970-talet börjar inta en mer sekteristisk hållning och utvecklar mer djupgående program om hur världen bör förändras och vilken taktik man skall använda sig i av (Öberg 2001:124). Gröna vågen var som tidigare nämnts ingen politiskt eller ideologiskt enhetlig rörelse utan mer ett uttryck för en allmänt hållen idé om att dagens och framtidens problem hade sin lösning i hur vi lever och lösningen fanns i att leva på landet och inte i staden. Gröna vågen kanske syntes mer genom att verka och inte så mycket genom appeller och protestaktioner som många andra radikala och alternativa rörelser under 1970-talet.

Alla informanterna uttryckte sig inte lika tydligt om sin politiska och ideologiska medvetenhet som Karl gjorde tidigare i kapitlet. Alla hade dock en önskan att förändra och påverka sin egen verklighet i den riktning som de ville. Lars kommer ursprungligen från Jämtlands landsbygd men flyttade till Stockholm med sina föräldrar när han var barn. Han hade således tidigare erfarenheter från landsbygden. Anledningarna han nämner för sin flytt från Stockholm var att han ville ge sina barn en liknande uppväxt som sin egen, att han anser sig vara lite nostalgisk och det fanns en politisk medvetenhet i grunden. Mer allmänna svar på frågan var att man var en del i hippierörelsen. För Stig har medvetenheten och ideologin växt fram under åren och anledningen till att han flyttade ut var som han säger: ”Man hade inte tagit livet riktigt på allvar och det kanske de flesta inte gör, jag vet inte och då tyckte man att man måste göra något av livet” (Stig 2002:11).

Mot slutet av 1970-talet började den radikala vågen att avmattas. En organiserad motkampanj initierad av arbetsgivarorganisationen startade och mot medias vänstervridning växte en kritik fram (Öberg 2001:125). Vindarna började vända och de frågor som stått på den politiska dagordningen förändrades och diskussionen började gå höger ut på den politiska skalan. Under första hälften av 1980-talet började gröna vågen ta slut och vissa av dem som flyttat ut från städerna flyttade tillbaka.

Ingen av de intervjuade anser att deras ideal har förändrats under de år som gått. Vad som däremot nämns och märks i samtalen med några är, att den ideologiska anledningen till att man en gång flyttade ut, inte har en lika framträdande roll i vardagslivet som tidigare. Medvetenheten om varför man en gång gjorde valet att flytta ut är dock fortfarande stark. Stig anser inte att han förändrats men han säger:

Jag är absolut inte lika påstridig, för jag var ju predikant ett tag. Men det var ju innan jag fick det här [gården och djuren, förf. anm.]. När man reste runt och hade kurser och sådär predika man ju väldigt mycket. Sen tröttna man ju lite på det, ja man slutar i alla fall att tala om för folk vad man tyckte och ansåg. Man blev väl lite smidigare å på så sätt förändras man väl en del, å lite slappare, man är ju inte lika energisk att följa allting (Stig 2002.11).

På sin hemsida berättar Stig i dag om alternativodling, hantverk och orientalisk livsvisdom genom att citera kinesiska filosofer och uppmanar besökarna: ”Det är alls ingen mening i att bara läsa och höra talas om intressanta ting ---- gör själv --- med egna händer --- det är det som är charmen” (www.naturliv.nu).

Lars tycker att han under den senaste tiden börjat hitta tillbaka efter att ha varit utbränd under en period. ” tack vare att jag då var tvungen att stanna upp och fundera över livet så blev jag mer den jag var när jag flytta hit. Lite mer praktisk har jag väl blivit, kanske? Jag måste ju kunna lösa vissa tekniska problem” (Lars 2002.10).

På frågan om varför trenden vände och varför en del flyttade är svaren skiftande. En av de anledningar som nämns är att vissa som flyttade ut levde under ganska hårda betingelser i omoderna hus, några flyttade söder ut där odlingsbetingelserna är bättre, bristen på arbete nämns också. Gröna vågen var en av många konkurrerande alternativrörelser under 1970-talet varför budskapet inte var så djup rotat hos dem som gav upp. Ett annat motiv som nämns är att motivationen inte var så stor som man trott från början. Pelle tror att det säkerligen berodde på utav vilken anledning man flyttade ut och säger ”...vart man grönvågare för att det var en trend, då har man nog flyttat tillbaka för länge sedan” (Pelle 2002.10).

2.4 Erfarenheter och moral för miljön och själen

Den miljödebatt som växte fram under 1960-talet växte sig stark under 1970-talet var ett av skälen för många att flytta ut. Av intervjuerna att döma finns det fortfarande en skeptisk hållning mot de sätt som vi handskas med jordens resurser och den moderna miljöpolitiken och expertsystemen inom området. Pelle och Stig har varit, och är, engagerade i Miljöpartiet

och ser kritiskt på att vi inte tar vara på de möjligheter som ny teknik kan ge för att förbättra miljön utan istället satsar på traditionell teknik. Pelle är engagerad i energiförsörjningen och menar att vi inte tar till vara den koldioxid, som blir i gödselbrunnar, och att vi handskas oekonomiskt med spillvärme. För Stig som mer eller mindre är självlärd bonde är ekologiskt jordbruk en viktig miljöfråga för framtiden. Han ser inte vad som händer inom jordbruksområdet som utveckling utan tvärtom. Utifrån sina erfarenheter uttrycker han: ”man ser ju att världen går att utveckla, då borde man klara sig på mindre och mindre jordbitar, men så är det ju inte. Utan vi behöver mer och mer jord för varje människa och då kan det ju inte vara någon utveckling. Det måste ju vara bakåtveckling tycker jag” (Stig 2002.11). Som han ser det så tar vi inte tillvara tidigare generationers sätt att odla som kunskaper att använda i dag utan förkastar dem. På sin hemsida berättar han om sitt jordbruk och den skötselplan som länsstyrelsen gjort på hans ägor för att behålla odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Han anser att regeringen direkt motarbetar arbetet med att förbättra miljön och som exempel nämner han den höjda gasolskatten. ”Det är makalöst vilka grejor de gjort för att motarbeta miljön liksom” (Stig 2002.11).

Närheten till naturmiljön i sig var också en faktor i valet att flytta ut på landsbygden och även till att bo kvar. Lugnet, stillheten, scenerierna, variationerna, panoramat från köksfönstret och den känsla av frihet, som inte stadsmiljön kan erbjuda ger själen en djupare dimension, en erfarenhet som berikar. När Pelle berättar varför han blivit kvar på sin gård jämför han byn med Bangkok och andra stora städer i världen han besökt och säger:

Fast å andra sidan en vinternatt är ju en enormt stor värld, hela stjärnhimlen över sitt huvud. Den här platsen är väldigt varierad, just nu är allting gult och rött. På vintern ser landskapet helt annorlunda ut, då är det en meter snö över alltihopa (Pelle 2002.10).

En av de viktigaste anledningarna att flytta från staden var att få leva ett rikare liv och göra egna erfarenheter av vardagslivets grundförutsättningar i form av att odla sin egen mat, ha egen boskap och skaffa kunskap från grunden. Även om informanterna inte uttrycker sig explicit så, är detta en stark känsla jag får av intervjuerna. Pelle har arbetat mycket på en självständig basis för att göra sina egna erfarenheter. Han har gjort det genom att ha egna projekt som genomgått hela processen från grunden till slutmålet. Först skaffade han sig kunskaper om byggande genom att bygga upp hus och gård och sedan starta ett företag från grunden för att lära sig allt från produktion till försäljning. Stig ville inte arbeta som rörmokare hela livet och få ”utslitna knän och magsår”, utan tyckte att han måste göra något

meningsfullt av livet, något som gav svar på de frågor som han ställde sig. På en folkhögskola fick han uppmaningen att prova själv:

”I Norge fick vi liksom uppmaningen att själva söka oss fram, att lära av varandra hela tiden” (Stig 2002:11).

Jag tolkar intervjuerna som att steget att flytta ut på landsbygden inte bara handlade om att göra egna erfarenheter och tillfredsställa själen utan hade även moraliska dimensioner. Den kritik som gröna vågen hade mot västvärldens livsstil bottnade i moraliska ställningstagande om naturens värde, resurshushållning och ekologiska samband. Ställda på sin spets handlade det på sikt om existentiella frågor.

Zygmunt Bauman anser att modernitetens problem och syn på sig själv var att den inte erkände att ödet var oåterkalleligt. Moderniteten tror att allt går att lösa på bästa sätt bara förnuftet får råda. Problem ses bara som en tillfällig olägenhet. Ett av de stora problemen som moderniteten hade, var att inte kunna besvara de moraliska livsfrågorna och de existentiella frågorna. Det tomrum som lämnats av kyrkan och dess svunna eller ineffektiva moraliska övervakning trodde de moderna människorna att de kunde fylla med förnuftsregler. Moderniteten trodde att förnuftet kunde göra vad tron inte längre förmådde i den nya moderna världen (Bauman 1996:13, 15).

1970-talets politiska diskussioner handlade mycket om hur världen skulle förändras och hur man skulle leva för uppnå en bättre värld. Många ville inom ramen för det bestående visa på alternativ som skulle kunna leda till en förändrad värld. För Karl var detta anledningen till att han valde att flytta från Stockholm

Ja, förändra någonting utom för sig själv då kanske, det var ju inte riktigt syftet med att flytta ut på landet och gömma sig. Vi hade ju faktiskt högre ideal då, att verkligen försöka hitta vägen till en förändring och det var väl rätt naivt kan man tro, tycka när man tittar tillbaka på det så här 30-år senare (Karl 2002.11).

Bauman menar att den postmoderna etiken inte i första hand är att överge moderna moraliska frågor utan förkastar det moderna sättet att handskas med de moraliska frågorna. Bauman har inte strukturerat de moraliska frågorna i motsatspar som ont och gott, sant eller falskt. Han menar att människan är moraliskt ambivalent, något som bildar kärnan i det mänskliga tänkandet. Han anser att de moraliska fenomenen i grunden är 'icke-rationella'. Baumans åsikt är att moralen har gjorts till en rationell fråga som i dag lätt kan förflyttas från det personliga ansvaret till maktunderstödda institutioner. I Baumans analys präglas det post-moderna

samhället av medvetenhet om det ambivalenta och problemen behandlas därmed med andra strategier för att hantera den mångtydiga verkligheten. Bauman sätter subjektet i centrum för allt handlande och menar att det moraliska ansvaret är den akt där jaget konstrueras. Moral är således inte ett objekt för handlande (Bauman 1996:19).

För Karl handlar ställningstagandet om hur man förhåller sig till de stora samhällsproblemen, inte hur man klär sig eller vilka böcker man läser. Som han ser det, ligger legitimiteten i en persons eller rörelses handlande, där deltagarna söker egna vägar för handlande. I backspegeln anser han i dag att stora delar av hippierörelsen var överromantiserad och oansvarig, men att den samtidigt hade legitimitet i vissa frågor och säger ”...på så sätt tog hippierörelsen en riktig ståndpunkt framför allt när det gäller Vietnamkriget. Det var ju på något sätt det som gav hippierörelsen dess legitimitet tycker jag i dag” (Karl 2002.11). I samtalet säger han att idealen finns kvar men påpekar att för att kunna leva drägligt måste man göra avkall och kompromissa. Han tillägger:

Det är ju skillnad om man levde ensam då skulle man för fan kunna sitta ute i bushen själv och hävda att jag behållit mina ideal punkt slut. Men det är ju inte riktigt det som det går ut på, för trots allt gäller det ju att man söker efter en annan livskvalitet (Karl 2002.11).

De rent moraliska aspekterna av att välja hur man ska leva diskuterades inte djupare i intervjuerna. I vissa fall framkom moraliska aspekter på varför man har gjort vissa val. På det personliga planet var Lars och Pia noga med vad barnen åt, när de var små, och Pia äter bara kött som de själva har jagat. Stig har visat att det finns alternativ till det storskaliga resursförbrukande jordbruket genom sin hemsida. Pelle levde de första åren spartanskt med vatten från brunn, mycket lite ström i huset och vedspis. I dag har han det fullt modernt inrett. Även om skillnaden kan tyckas stor mellan hur han har det i dag mot hur han levde tidigare så får miljötankandet stor plats i vardagslivet. Som när hans dotter renoverade det första huset nyligen och använde sig av fabriken för att värma upp huset.

Så har de ju fjärrvärme i den kåken för det går en kulvert in från fabriken för kompressorn lämnar alldeles för mycket, så det får ju stå öppet för att kyla den. Så vi använder den kåken och kyler ned kompressorn med (Pelle 2002.10).

2.5 Landet och staden

Under hela det moderna samhällets historia har det funnits en konflikt mellan stad och landsbygd. Industrisamhället som började växa fram i slutet av 1700-talet ändrade demografin i de länder som industrialiserades. Människorna började söka sig till städerna för att få försörjning när landsbygden inte längre kunde ge försörjning till alla. Industrin gav också en annan valmöjlighet till dem som inte ville fortsätta inom jordbruket.

I slutet av 1700-talet växte den första kritiken mot det nya framväxande samhället fram. Romantiken var den första reaktionen mot upplysningens förnuftsdyrkan. Som kulturströmning ställde den krav på frihet som skulle spränga alla gränser, religionen och idealismen omhulldades. Romantiken hyllade det ursprungliga, orörd natur och folkdiktning. Romantiken kom att anpassas både till såväl konservativa som revolutionära idéer (Bra böckers lexikon 19:360).

Under 1800-talet diskuterades stadens och landsbygdens för- och nackdelar. Stadens dåliga hygien och luft var ämnen som togs upp. Under senare delen av 1800-talet fanns de som menade att Sveriges befolkning skulle minska på grund av inflyttningen till staden där hygien var sämre och dödligheten större. Den första turismen som kom i slutet på det århundradet var även den ett utslag av denna diskussion. De så kallade luftgästerna behövde frisk luft samt att de behövde komma bort från den stress som fanns i staden. Nationalismen som växte fram vid sekelskiftet 1800-1900 omhulldade hembygden (landsbygden) och allmogetraditionerna som hotades. Under denna period skapas bl.a. museiväsendet och etnologin som då kallades folklivsforskning (Norborg 1988:176f). Nationalismens idéer har använts av i princip de flesta politiska ideologier under 1900-talet.

Gröna vågen var som synes inte den första idéströmning som tagit sin utgångspunkt i konflikten mellan stad och land. Som jag tidigare nämnt var gröna vågen ett ”uttryck för hela den förändrade syn på boendet, på naturens värde, på resurshushållningen och på de ekologiska sambanden som vi nu så tydligt kan iakttaga” (Jonsson 1983:21). I min definition är gröna vågen även en mot- och alternativkultur till det västerländska levnadssättet vilket i detta fall delvis innebär en protest mot det urbana livet. I tre av intervjuerna framkommer inte att det skulle varit någon politisk konflikt mellan stad och land som gjorde att dessa informanter övergav staden. I stället beskrivs skillnaderna mellan stad och land i korta ordalag av motsatspar som: ”Upptäckte väl att det fanns gott om plats och fundera. Varför skulle jag åka ner till Stockholm för? Ja, där det inte fanns gott om plats” (Pelle 2002:10).

Stig såg flytten som en "livsnödvändighet" att komma bort från staden. Han kände att när han bodde i Stockholm var han tvungen komma ut i skogen eller upp till fjällen annars mådde han "pyton". Nu har han inte alls samma behov av det och känner sig mycket lugnare. I samtalet poängterar han att för honom har det haft en stor betydelse att han både har upplevt landet och staden. Kontrasten mellan de båda miljöerna har gett svaret var han trivs bäst.

På nått sätt är det väl att man upplevt stan som nog gör att man kan känna sig lugnare på vischan. Är man uppvuxen på vischan då har man liksom på något sätt inte upptäckt det där. Många gör ju det men då har de ju varit i stan ett tag och så finns det några få då som förstår ändå och känner ändå. Jag tror att de flesta nästan behöver in till stan för att uppleva fördelen med att bo på landet (Stig 2002.11).

I samtalen om vilka det var som flyttade ut på landet nämns vid några tillfällen att det förekom att det var återvändande jämtlänningar som kom tillbaka mer som gröna vågare än som gängse landsbygdsbor. De som återvände "hem" igen som gröna vågare var formade mycket av tidens tankar och idéer om hur man skulle leva, vilket kanske inte var den grundläggande anledningen till flytten. Lars som tidigt bestämde sig att återvända känner sig ambivalent inför begreppet gröna vågen, dels för sin bakgrund och dels för sin egen definition av vad som var gröna vågen. Samtidigt ser han flytten som ett medvetet val att välja en livsstil som tedde sig annorlunda mot det rådande. Även om omgivningen kunde se honom som grönavågare var han det inte i sina egna ögon. Han ser ingen direkt konflikt mellan stad och land utan tycker att staden kan upplevas som levande och vital, även om han gjort valet att bo på landet. Om sitt fiolspelande berättar han om det vitala musiklivet i Stockholm och säger: "Jag tror det finns flest spelmän i hela Sverige koncentrerat till Stockholm /.../ Samtidigt då som den musik jag spelade hör ju hemma på landsbygden, tyckte man då" (Lars 2002.10).

Stadsmiljön beskrivs i ett fall, i jämförelse med landsbygdsmiljön, som en dålig livsmiljö och är inget alternativ för framtiden. Befolkningskoncentrationen i de större städerna skapar system som i längden är ohållbara ur resurssynpunkt och ur individens synvinkel innebär det större ensamhet och stress. För Karl är stad - land konflikten fortfarande en av de viktigaste framtidsfrågorna

Så jag tror alltså vad det gäller idealen, så menar jag nog fortfarande att den omedelbara stridspunkten gentemot dem som driver utvecklingen i världen är nog fortfarande motsättningen mellan stad och land så att säga. Stan är så oerhört beroende av system. Det räcker med att det blir ett datafel i Stockholm ett par dagar så skulle hela stan stanna av. Här

uppe är jag ganska övertygad om att vi skulle hålla ut bra länge med gemensamma resurser och samarbete (Karl 2002.11)

Karl anser att regering och riksdag för en stadsvänlig politik och gör det mesta för att tömma landsbygden på människor. Det enda sättet att vända trenden, som han ser det, är att vända på politiken och istället för att man får flyttningsbidrag till staden för att arbeta borde bidraget gå till dem som vill flytta från staden i stället.

Men jag menar, jag har den uppfattningen att skall de ske en förändring, en utjämning mellan stad och land så måste det tas medvetna politiska beslut på riksdag och regeringsnivå. Det skulle inte vara någon konst egentligen att vända flytttenden, om folk känner att det här är något som samhället uppmuntrar och även då, ja styr vissa penningströmmar andra vägen så att säga (Karl 2002.11).

2.6 Livet bortom landet

Det moderna samhället påverkar människans vardag på ett helt annat sätt än i det gamla bondesamhällets tid. I Giddens tillitsmiljö är personliga relationer viktigare än släktskapet, lokalsamhället (närmiljön) är utbytt mot ett globalt samhälle där relationer är oberoende av avstånd i tid och rum. De risker som finns i dagens samhälle består av globala krig och global miljöförstöring (Giddens 1996: 99).

Alla informanterna, förutom Pia, bröt upp från staden och de relationer de hade där för att flytta ut på landet. För Lars del kan man säga ett det handlade om återflytt efter många år i stadsmiljö. Under några samtal diskuterades barndomen en del och om jag ser till de berättelserna var detta inte den första generationen som brutit upp. För några hade föräldrar generationen brutit upp från landsbygden. Några hade haft kontakt med mor- och farföräldrar och tillbringat tid på landsbygden när man var yngre som barn och unga.

Två av informanterna säger sig delvis ha sina ideologiska rötter i hippierörelsen. Det var en frihetsrörelse som tog avstånd från allt krig och som ville förena alla människor över världen. Pelle som reser mycket till olika platser världen över för att arbeta tycker att hans liv inte har förändrats i det stora hela trots den ekonomiska och materiella skillnaden mellan förr och nu. Tidigare i sitt liv reste han runt mycket genom att spela eller ta små jobb för att få

ihop till en reskassa och liftade mycket. Skillnaden är att i dag har han ekonomi men han måste också boka och planera resorna i förväg vilket han inte gjorde tidigare.

...ner till Tanzania och så med bil till Kenya å så åka hela vägen ned till Cape Town. Så hann jag vara fyra timmar i Cape Town, så upp till Johannesburg. Två dagar senare tillbaka till Nairobi, så ned till Mombasa å så via Frankfurt hem då./.../ Så på det viset reser jag likadant men som sagt, jag kan inte spela ihop stålarna under vägen till biljetterna eftersom jag inte liftar längre (Pelle 2002.10).

Även för Lars och Pia, som inte anser sig ha hippiebakgrund, har musiken haft en stor betydelse och Lars kallar sig spelman. Tidigare reste de runt på spelmansstämmor och har även varit med och arrangerat en musikfestival hemma i byn under ett antal år. Efter intervjun, när vi sitter och småpratar, berättar de att de ser fram mot när de kan börja dra ned på arbetstakten och återigen åka runt och spela.

Framväxten av datortekniken och internet under 1990-talet har radikalt förändrat möjligheterna till kontakter med människor på andra platser. Alla informanterna har tillgång till dator på något sätt. De flesta ställer sig positiva till datorn och de användningsområden som finns och de möjligheter till kontakter som den kan ge och använder sig av den. Även om Karl ser lite kritiskt på tekniken, menar han att den yngre generationen som växer upp har andra framtidsperspektiv och kommer att nyttja tekniken till sin fördel. Han ser även fördelar för landsbygden även om han inte tror att den är frälsningen.

Även skulle jag vilja påstå att kulturellt och underhållningsmässigt, de aspekterna förbättras naturligtvis av IT-tekniken. Du kan ju gå ut på nätet och söka vad som helst och hitta meningsfränder runt om i världen och ha en levande dialog även om du sitter här uppe och förhoppningsvis med bredband så kan man ju även plocka hem säkert jävligt bra program...(Karl 2002.10).

Omvärlden och kontakterna utanför byn förefaller att vara viktiga. Ingen av informanterna ger intryck av att vilja isolera sig i sin lilla värld. Pelle tycker inte att han har så mycket kontakt med byborna utan ser mer sin gård som 'världens centrum', den plats som han utgår och verkar från. Dator och IT har för honom blivit en viktig del av vardagen. På kvällen före intervjun fick han ett virus i datorn som bl.a. gjorde att alla e-mailadresser försvann, vilket betyder ett stort avbräck i hans arbete. Han arbetar med en global industri- och affärsverksamhet och hans språk är den moderne företagarens när vi talar om de områdena.

Tanka hem kan man göra med parabol också, det går ju men det kostar pengar. Logistik som sagt och prioritering är nyckelorden i dag. Vad hinner jag i dag? Vad får jag skjuta på? Vad måste jag absolut göra nu? (Pelle 2002.10).

Stig använder internet för att föra ut sitt budskap om alternativ odling, friluftsliv och sitt företag. Datorn är också ett sätt för honom att kommunicera och hålla kontakt med andra jorden över för att utbyta tankar och erfarenheter.

Under 1960-talet började man inse att miljöförstöring och krig var globala hot som sträckte sig långt utanför det egna landet och kunde påverka människor 1000-tals mil bort. 68-revolten lyfte fram det internationella perspektivet på alla frågor och i den politiska analysen ställdes vår vardag mot hur det såg ut i övriga världen, konsumtionssamhället ställdes mot utsugningen av 3:e-världen och svälten där, det så kallade slit och slängsamhället ställdes mot det stora uttaget av jordens resurser etc.

Under 1980- och 1990-talet har de globala miljöproblemen diskuterats och tagits upp på stora konferenser anordnade av olika överstatliga organ. Miljömärkning av varor sker i stor utsträckning och är i dag ett försäljningsargument. Intresset för miljöfrågorna är fortfarande stora bland informanterna, som nämnts tidigare, men optimismen om att man skall lösa de stora miljöproblemen är kanske inte lika stor. Påverkan kan kanske bli för stor ibland och upplevas som allför ogripbar, som för Stig som odlar giftfritt och nästan gav upp att odla efter Tjernobylyolyckan.

Bredkålen - å där snacka de ju om att vi hade landets renaste luft. Så ja man hoppades ju på det. Men det var liksom ingen mening att fördjupa sig för det vore ju för tråkigt att få reda på något annat. Vi människor har ju en förmåga att dra ner rullgardinen (Stig 2002.10).

Som Lars ser det har världen påverkats av 1970-talets miljödebatt men kanske inte i den utsträckning som han hoppats.

Världsförbättringen har på sätt och vis utnyttat i de här små, de som individen kan påverka då som att välja bort kött eller äta giftfritt. Jag kan sakna den optimism som vi hade från slutet av 1960-talet och framåt (Lars 2002.10).

Internationell solidaritet och kamp mot USAs krig i Vietnam var framträdande frågor under 1970-talet. De internationella frågorna och hotet av globala krig har betydelse för några av

informanterna och påverkar dem fortfarande. Även i dessa frågor, liksom i miljöfrågorna, kan man skönja en viss pessimism och uppgivenhet inför hur världen har blivit. Kampen mot USA och kapitalismen är alltså en fråga som står på dagordningen för några av informanterna. Karl är ännu engagerad i frågorna.

Ja, det är klart att man påverkas framför allt i det politiska perspektivet som jag ser det i dag så är det ju alltså Amerika som står i spetsen för allt helvete som sker i världen i dag. I och med att det är så pass globaliserat som det är så påverkas vi vare sig vi vill eller inte. Framför allt påverkar det ju, ja i och med att de har hegemoni i dag finns det inget land i dag i hela världen, inte ens om vi ställde upp alla EU-länders arméer mot USA. Det skulle vara att som att pissa i nävarna, vi har inget att komma med så de kan i stort sett göra vad de vill. Jag menar vi har de här nu med kriget mot Irak som ett jävla bra exempel (Karl 2002.10).

Många av de rörelser som fanns under 1960- och 1970-talet var globala rörelser som exempelvis FNL-rörelsen och andra solidaritetsrörelser. Under senare år har det återigen vuxit fram olika typer av globala proteströrelser bestående av löst sammansatta nätverk. De flesta av dessa nya rörelser arbetar med globala miljöfrågor och den orättvisa ekonomiska fördelningen i världen, liknande frågor som under 1970-talet. Ingen av informanterna nämner att de är aktiva eller medlem i någon av dessa nya organisationer. Under samtalen framkommer en skeptisk hållning till många av rörelserna. Attac som under senare år har varit en av de framträdande nya rörelserna upplevs som en ”dagslända” som står på en alldeles för odefinierad plattform och som lätt kan spricka av en kontroversiell fråga. Andra grupper upplevs som mer eller mindre ”suspekta yrkesdemonstranter” som åker runt på världshandelsorganisationens möten. Det är möjligt att det geografiska avståndet har betydelse för hur man uppfattar de nya rörelserna. Som Lars uttrycker det:

Jag vet inte, nu sitter jag liksom i utkanten här i sista huset efter vägen. Det som jag tycker har varit mest livgivande så är det ju Green Peace i så fall, som hela tiden haft bra verksamhet, den har innehållit allt (Lars 2002.10).

3. Slutdiskussion

I föregående kapitel har jag analyserat intervjuerna utifrån några olika teoretiska perspektiv som kan sägas konstituera delar av det moderna samhället. Genom analysen ges svar som inte

uttrycks explicit, utan framkommer när samtalen analyseras genom olika tematiska perspektiv.

Intervjuerna har visat att begreppet gröna vågen och grönavågare är svårfångat, mycket säkerligen beroende på hur man identifierar sig med begreppet och hur man personligen definierar begreppet. I vissa fall associeras begreppet till enbart kollektiv eller allmän flummighet medan det i andra fall kan vara ganska klart vad som avses. Lars exempelvis som lämnat staden för att leva närmare naturen är ambivalent inför begreppet och ser inte sig själv direkt som någon riktig representant för gröna vågen. Lars svar på frågan om han ser sig själv som grönavågare var: ”Ja, omgivningen såg det som grönavågare det kan man väl säga. Men skalan där är ju så bred och det är frågan” (Lars 2002.10).

Ett syfte har varit att visa varför vissa av dem som blev gröna vågare under 1970- och början av 1980-talet har stannat kvar på landsbygden när många andra flyttade tillbaka till staden. De svar som informanterna anger till varför de bott kvar är av personlig karaktär och handlar om att platsen i sig ger lugn och harmoni och att man slipper den stress som finns i staden. Den livskvalitet som de anser att livet på landet ger har haft störst betydelse i deras val att stanna kvar. Möjligheterna för den enskilde individen att kunna påverka sin livssituation och samhället omkring anses vara större på landsbygden och en bidragande orsak för en av informanterna att han stannat kvar.

Alla i undersökningen var på det klara med vad de ville när de flyttade från staden och de anser sig inte ha förändrats i någon större omfattning sedan de dess. De verkar ha haft viljan att bo kvar och för att kunna stanna har de varit beredda att dels arbeta med olika typer av arbeten, även pendla längre sträckor för sitt uppehälle och att leva på en lägre standard och därmed ha lägre utgifter. Ett sätt att hålla nere kostnaderna har varit att under perioder ha djur och odla själv, vilket alla informanterna har gjort.

En annan tolkning varför vissa stannat kvar kan göras utifrån Hannerz teorier om uppkomsten av delkulturer och hur människor bygger sitt medvetande. De som stannat kvar tolkar jag som individer som har byggt sitt medvetande på det sätt som Hannerz kallar ”perspektiv” gjorda genom personliga erfarenheter. Fyra av informanterna berättade att de har tidigare erfarenheter av landsbygden genom uppväxt på landet eller somrar hos far- och morföräldrar på landet. Jag ser det som att ”perspektivmedvetandet” är djupare och att de som bygger upp medvetandet genom ”budskap” har svårare att verifiera sina hypoteser eftersom de bygger på referat i stället för egen erfarenhet. Av den anledningen kan de ha svårare att se lösningar eftersom de inte har egna erfarenheter att utgå från.

De diskussioner som fördes i kapitlet ”Att flytta ut, risk och tillit som handlingsmöjlighet” visar att informanterna har haft lätt för att ta till sig de nya kunskaper och möjligheter som växer fram när det sker förändringar i samhället, vilket för dem personligen har inneburit att de inte har behövt flytta tillbaka till staden. Exempelvis driver tre av informanterna egna företag, två av dem lever helt på sina företag medan den tredje har ett företag som drygar ut inkomsterna. Förutom att eget företagande har blivit ett vanligare sätt att få inkomster, sedan 1970-talet, har utbyggnaden av den offentliga sektorns betydelse mycket för arbets- och inkomstmöjligheter för landsbygden. En av informanterna har nyttjat denna möjlighet och utbildat sig till lärare och en annan har arbetat inom barn- och äldreomsorgen. Sveriges inträde i EU har inneburit nya utvägar till inkomster i form av olika bidrag, t.ex. jordbruket vilket en informant använt sig av.

Gröna vågen ses i denna uppsats som en motkultur till det etablerade västerländska idealen och livsstilen. Endast en informant angav att det var ett uttalat syfte när han flyttade att leva på en lägre standard med exempelvis vedspis i stället för elspis. Av berättelserna framgår dock att alla från en början levde under enklare förhållande än vad som var standard under den period när de begav sig ut på landsbygden. Även om idealen inte nämns uttryckligen i intervjuerna, framgår det av diskussionen att man hade ideal som inte stämde med de rådande när man flyttade ut. Idealerna handlade om personlig frihet att kunna styra sitt liv på alla plan, att man ville göra egna erfarenheter, leva nära miljön och i viss mån odla ekologiskt. Endast en informant uttrycker sina ideal i politiska termer. För honom var en viktig del av att han ville bryta med staden, att finna ett annat sätt att organisera livet och inte behöva ingå i de strukturer som fanns i Stockholm.

Ingen anser att de förändrat sina ideal under åren som gått sedan de flyttade ut, även om det i dag finns en materiell skillnad mellan hur de bodde och levde från början och i dag. För att göra livet ”drägligt” har man varit tvungen att anpassa sig, menar en informant. Det grundläggande intresset för miljön och politiken finns kvar från förr, men syns kanske inte lika tydligt på de yttre attributen som tidigare. Valet av bostad styrdes även av ekonomi och vilka bostäder som fanns att tillgå. Under de år som förflutit sedan dess har de byggt om och moderniserat sina bostäder och vid besök i dag ger de intryck av att ha en betydligt högre standard och bo i mer eller mindre fullt moderna hus med de behövligaste moderniteterna som rinnande vatten, elspis, toalett inomhus, dusch etc. Alla informanterna har även tillgång till dator som i dag är att räkna som näst intill lika viktig som telefonen.

Beslutet att flytta från staden uttrycks i tre av intervjuerna mer baserat på personliga skäl som nostalgi, att man ansåg att det fanns mer plats för en personligen på landet, att man

ville leva nära naturen m.m., än direkt politiska eller ideologiska skäl. Valet att leva ett mindre materiellt och enklare liv kan utifrån intervjumaterialet tolkas i andra termer som att det har varit viktigt att skaffa egna erfarenheter och kunskaper om livet och tekniska lösningar, som att odla, bygga, finna tillit till sig själv och sin egen förmåga i olika situationer, än att okritiskt ta till sig allt och endast få kunskapen refererad av någon annan person eller myndighet. Som Giddens ser det, så återupptäckte och återupplevde människorna tidigare generationers sätt att leva i det traditionella och förmoderna samhället. I det moderna samhället har detta förlorat sin mening enligt Giddens och erfarenheter upprepas bara i den mån de är reflexivt motiverade. I dag träder istället institutionella expertsystem in och avskiljer kontakterna mellan vardagslivet och erfarenheter. Giddens kallar denna företeelse för konfiskering av erfarenheten. (Giddens 1999: 178f). Även om vissa yttringar inom gröna vågen kan ses som antimoderna, tillbakablickande och att ett argument för att flytta ut på landet var nostalgi så hade en av modernitetens grundidéer, det kritiska tänkandet, en avgörande betydelse för valet att flytta från staden. Ett sätt att kritiskt testa den moderna hypotesen och få perspektiv på den refererade erfarenheten var att ställa det moderna mot annan kunskap och i många fall handlade det om äldre erfarenheter och kunskap. Detta skall kanske också ses i ljuset av Marcus tankar om den endimensionella människan och 1960-talets ifrågasättande av vad som är sant medvetande.

De anledningar som nämns varför andra gav upp gröna vågen var skiftande. En av anledningarna var att vissa som flyttade levde under ganska hårda betingelser i omoderna hus. Andra flyttade söderut där odlingsbetingelserna är bättre, bristen på arbete nämns också. Att många hoppat på en rådande trend och sedan gått till nästa trend skulle också kunna vara en anledning. Förutom de praktiska skälen till att flytta, som arbete och odlingsbetingelser, ser det ut som om att livet som grönavägare inte blivit vad man tänkt sig. Verkligheten har inte stämt med hur man tänkt sig att det skulle vara, idéerna var inte genomförbara. Ett sådant antagande stämmer in i Giddens analys av det moderna samhället där all kunskap synas kritiskt och kan en hypotes inte verifieras så kan den förkastas, vilket de som gav upp av andra skäl än praktiska kan antas ha gjort (Giddens 1999:11). De som bott kvar skulle sålunda ha verifierat sina hypoteser och kunnat behålla idealen. För mig blir detta antagande alldeles för generaliserande där nyanserna inte kommer fram. Sociologen Thomas Ziehe har liknande teorier om att verifiera hypoteser, men hans teorier öppnar för bredare och djupare tolkningar. Han menar att det finns ett förväntansgap mellan drömmar och verklighet och om detta blir för stort kan det leda till frustration och driva fram ett förändrat engagemang (Ziehe 1994:9). Ett sådant synsätt ger en bredare förklaring som även kan inkludera de som flyttade utav

praktiska skäl. Ingen av dem som gav upp kunde förverkliga sina drömmar när det inte fanns plats för dem i verkligheten. En förklaring till att gröna vågen ebbade ut skulle, om man ser det på det sättet, vara att den begränsades av att det inte fanns reella förutsättningar i det moderna samhället för så många att leva efter sina ideal. Det fanns sålunda inget större utrymme för gröna vågen som livsstil, men alla idealen behöver för den delen inte förkastas. Gröna vågen och dess samtids intresse för miljö och ekologisk odling är frågor som står högt på den politiska dagordningen i dag. Även om gröna vågens del i dagens intresse för dessa frågor inte går att avgöra, kan man tänka sig att för många som flyttade tillbaka till staden är detta fortfarande en del av idealen även om det inte gick att förverkliga dem helt och hållet.

Marshall Berman skriver ”att vara modern är att leva ett paradoxernas och motsägelsernas liv” och för honom är grunden i det moderna alla motsatser som finns och kampen dem emellan som hänger samman i ett ömsesidigt beroende (Berman 1988:11). Gröna vågen ville visa på alternativ till det västerländska levnadssättet och idealen. Gröna vågen kan i viss mån sägas ha varit en motsats till det högteknologiska samhället och har ibland till viss del kallats för en antimodernistisk rörelse. I den politiska retoriken under 1970-talet betonades denna motsättning starkt av många grupper, framför allt på vänsterkanten men även av miljövänner utan politisk hemvist. Det var bara en informant i denna uppsats som uttryckte sig i klara politiska termer. Så tolkar jag samtalen med informanterna som att de tydligt fanns motsättningar mellan hur de ville leva och hur samhället såg ut i stort. På ett djupare och mer personligt plan, tolkar jag det som valet att leva som gröna vågare minst lika mycket, om inte mer, handlade om en vägran att fullt ut tro på den kunskap som samhället hållit tillhanda, utan i stället ville de söka kunskap på egen hand. Informanterna hade inte någon tillit till att det tekniska samhället skulle kunna lösa de problem, som fanns, och av den anledningen valde man att leva ett liv med lägre standard. Motståndet bestod i att de inte kände att de hade kontroll över utvecklingen och ville därför inte släppa den till expertisen. Genom att bygga upp egen kunskap har de funnit nya vägar för förändring och de har kunnat göra egna val. I sitt sökande efter sig själva och kunskap har några motsatser genom åren blivit till kontraster som har givit personlig mening. Som Stig uttrycker sig på sin hemsida:

Jag har själv gjort det här på min dator. Tyckte det var på tiden att ungarna och jag lärde det nya kommunikationssättet. Tänk att sitta på en stubbe mitt i skogen och ha kontakt med hela världen för en billig penning. Kunna utbyta tankar, idéer med alla jordens folk. Tror den främjar fred och spar massor med energi. Jag kan nu få tidningen på morgonen och utan att behöva hugga ner ett träd och transportera det till pappersbruket, tidningstryckeriet, min

brevlåda. Det är också skoj med kontrasten , först handmjölka och bära vatten sedan, knappa på den här apparaten. (www.naturliv.nu 2002.11).

Ovan nämnde jag att skälen till att bli grönavågar var mer personliga än uttalat politiska. De moraliska aspekterna av valet diskuterades inte något djupare i intervjuerna. Som Bauman ser det kan det moraliska ansvaret lätt förflyttas från det personliga ansvaret till samhällets olika institutioner i det moderna samhället. I diskussionen framkommer dock att valet att bo på landsbygden ger möjligheter till att påverka hur man vill leva. I några fall handlade det om att man hade möjligheten att välja vilket kött man åt, hur man odlade och att man kunde använda sig av exempelvis teknik som gjorde det möjligt att spara energi. Detta är ställningstaganden som har moraliska aspekter där personerna själva tar ansvar för sitt handlande, inom vissa områden. Ett sådant ställningstagande är att betrakta som ett agerande vilket inte är det vanliga i det moderna samhället om Baumans teorier om det moderna och moral stämmer.

I den moderna konflikten mellan stad och land kan det se ut som att flytta ut på landet är en antimodern handling, om staden anses vara det moderna. Att flytta och bryta med sina sociala band anses vara en modern företeelse, vilket alla informanterna gjorde när de flyttade från staden. Även om alla har valt att flytta från staden, betonas det av de flesta informanterna att det inte handlade om ett politiskt ställningstagande utan valet gjordes mer av att man som person trivdes bättre på landsbygden och hade större möjligheter att förverkliga sig där. Staden kan i vissa avseenden upplevas som vital. Tre av informanterna levde ett livligt socialt liv innan de flyttade från staden och några var engagerade i globala rörelser innan de flyttade ut. Kontakterna med världen utanför där de bor är fortfarande viktig och vad som händer i världen är fortfarande viktigt. En informant har en egen hemsida där han berättar om sig själv. En annan har ett företag med globala förgreningar. Alla är nåbara via e-mail.

Ur de aspekter som jag har valt att studera gröna vågen, anser jag att den är en modern företeelse som från början var en bred idérörelse som kritiskt granskade världen och fortfarande gör det. Skillnaden mellan de 30 år, som gått sedan gröna vågen startade, är kanske att de som blivit kvar känner tillit till samhället i större utsträckning, än vad de som gett upp under tiden hade. De har också förmågan att se vilka möjligheter som erbjuds. Gröna vågen kan sägas ha varit en global rörelse

när den startade, och informanterna i denna uppsats kan sägas leva globala liv, på sina sätt med intresse för vad som händer i världen och med de kontakter som några har. Ur de aspekter av det moderna, som denna uppsats diskuterat, betraktar jag den som en modern rörelse som siktade framåt. Gröna vågen kan också sättas in i Ziehes teorier om de utforskade vita fläckar av kulturella och psykiska äventyr som moderniteten ännu inte hade erfarit på 1970-talet (Ziehe 1994:54). Även om Ziehe (1993:54) menar att dagens samhälle inte bygger några förhoppningar på dessa erfarenheter som gjordes under 1970-talet vill jag mena att de erfarenheter som informanterna i denna uppsats gjort visar att det finns möjligheter, om än kanske små, att flytta från staden ut på landsbygden och i större utsträckning leva det liv man vill.

Vad har det då blivit av gröna vågen?

De som blivit kvar har funnit strategier för att bo kvar och förhållningssättet till samhället är fortfarande skeptiskt. För några av informanterna finns det en medvetenhet om det ambivalenta i att de blivit tvungna att anpassa sig och inte kan leva fullt ut som de önskar. Fortfarande finns dock viljan hos några att diskutera och visa på alternativ till hur man kan forma morgondagens samhälle. Gröna vågen kan sägas ha gått från att ha varit ett slags motstånd till att i dag utgöra något som befinner sig mellan anpassning och motstånd. Hansen använder sig av begreppet *motsträvighet* när han i sin avhandling beskriver landsbygdsbornas förhållningssätt till centralmakten. Som han ser det handlar det varken om öppet motstånd eller om total anpassning. Han definierar *motsträvighet* som ”en vilja att realisera egna ambitioner men också ett erkännande av att befinna sig inom en större social och kulturell enhet, vars värden kan delas och vars makt accepteras ” (Hansen 1998:24) vilket delvis kan sägas passa de grönävågare som blivit kvar.

I likhet med Vallströms (2002: 167f) tankar om det ”det andra” ser jag gröna vågen som något levande och pågående i nuet för de som valt att bo kvar. Gröna vågen kan inte betraktas som en social eller etisk världsbild som står i opposition mot det moderna. Mina tolkningar av intervjuerna visar att begreppet gröna vågen rymmer många dimensioner som kan tydas på olika sätt.

Berman karaktäriserar moderniteten med ett Marx citat som lyder ”allt som är fast förflyktigas” med vilket han menar att samhället i dag är i ständig förändring och inget kan sägas vara för evigt (Berman 1988:11). Gröna vågen är en del av det

moderna och är i dag inte den samma som den var när den en gång startade. Gröna vågen kan ses som en föränderlig brokig enhet som rymmer allt från hippies till entreprenörer.

Käll och litteraturförteckning

Otryckta källor

Intervju Pelle 2002-10 (Förvaras hos författaren)

Intervju Lars 2002-10 (Förvaras hos författaren)

Intervju Pia 2002-10 (Förvaras hos författaren)

Intervju Stig 2002-11 (Förvaras hos författaren)

Intervju Karl 2002-11 (Förvaras hos författaren)

Webbsida www.naturliv.nu 2002-12-10

Tryckta källor & litteratur

Bauman, Z. 1996. *Postmodern etik*. Daidalos. Göteborg

Berger, P & Luckmann, T. 1998. *Hur individen uppfattar och formar sin verklighet*.
Wahlström & Widstrand. Stockholm.

Berman, M. 1988. *Allt som är fast förflyktigas*. Arkiv förlag. Lund.

Bourdieu, P. 1993. *Kultursociologiska texter*. Symposium förlag. Stockholm

Bourdieu, P. & Wacquant, J.D. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Polity Press.
Oxford.

Bra Böckers Lexikon. 1988. Band 19. Höganäs.

Carson, R. 1966. *Tyst vår*. Bokförlaget Prisma. Stockholm.

Giddens, A. 1996. *Modernitetens följder*. Studentlitteratur. Lund

Giddens, A. 1999. *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna
epoken*. Daidalos AB. Göteborg.

Hannerz, U. 1982. Delkulturerna och helheten. I *Kultur och medvetande*. U, Hannerz, R,
Liljeström och O, Löfgren. Akademikerlitteratur. Stockholm.

Hansen, K. 1998. *Välfärdens motsträviga utkant*. Historiska media. Lund

Håkansson, J. 2000. *Long term trends and contemporary tendencies*.

I Changing population redistribution in Sweden. Umeå universitet. Gerum
2000:1

Johansson, T. & Miegel, F. 1996. *Kultursociologi*. Studentlitteratur. Lund.

Jonsson, B. 1983. *Alternativa livsformer i 70-talets Sverige*. Sociologiska Institutionen

Uppsala Universitet. Uppsala.

Marcuse, H. 1968. *Den endimensionella människan*. Aldus/Bonniers. Stockholm.

Nilsson, B. 1999. *Maskulinitet*. Borea. Umeå

Norborg, L-A. 1988. *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen*. Esselte studium.
Stockholm.

Vallström, M. 2002. *Det autentiska andra, om etnografi, etik och existens*.

Skrifter från Etnologiska avdelningen. Uppsala Universitet. Uppsala.

Ziehe, T. 1994. *Kulturanalyser. Ungdom utbildning modernitet*. Brutus Östlings
bokförlag Symposium. Tredje upplagan. Stockholm.

Öberg, K. 2001. *1968 när allting var i rörelse*. Prisma Stockholm.